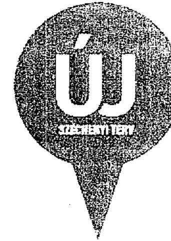

A tanulmány a Nemzeti Közszolgálati Egyetem,
ÁROP-2.2.21-2013-2013-0001
Tudásalapú közszolgálati
előmenetel pályázati
támogatásával valósult meg

A magyar rádióelhárítás nemzetközi együttműködésének története (1955-1990)

MAGYARY PROGRAM

Szerzők:
Dr. Dobák Imre - Endrődi Ferenc

A szerzők írását lektorálta:
Sz. Kovács Éva
Komjáthy András

SZTE Klebelsberg Könyvtár

J001087007

Olvasói köszöntő:
Dr. Boda József

A szerzők köszönetet mondanak a levéltári anyagok feldolgozásában nyújtott segítségéért Sz. Kovács Évának, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára munkatársának, valamint a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnak a fotók rendelkezésre bocsátásáért.

Megjelentetve a szerzők kiadásában.
2014

ISBN 978-963-08-8575-1

Nyomdai munkák:
Vareg Hungary Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.

A tanulmány a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, ÁROP-2.2.21-2013-2013-0001 Tudásalapú közszolgálati előmenetel pályázati támogatásával valósult meg

X 206166

Tartalomjegyzék

I. BEVEZETŐ 7
II. A SZOCIALISTA ORSZÁGOK NEMZETKÖZI RÁDIÓ-ELHÁRÍTÁSI EGYÜTTMŰKÖDÉSÉNEK LÉTREJÖTTE 10
III. A MEGALAKULÁST KÖVETŐ ÉVEK 16
IV. AZ 1960-AS ÉVEK 19
V. A RÁDIÓ-ELLENŐRZŐ SZOLGÁLATOK SZAKMAI KÉPESSÉGEI ÉS TECHNIKAI FEJLŐDÉSE 23
VI. AZ UTÓTALÁLKOZÓK 28
VII. A NEMZETKÖZI RÁDIÓELHÁRÍTÁS ESZKÖZRENDSZERE 42
VIII. A RÁDIÓELHÁRÍTÁS SZAKMAI TEVÉKENYSÉGE ÉS OPERATÍV EREDMÉNYEI 64
IX. AZ EGYÜTTMŰKÖDÉS VÉGE 69
ÁBRAJEGYZÉK 75
FELHASZNÁLT IRODALOM ÉS FORRÁSOK 76

Tisztelt Olvasó!

A tanulmány, amelyet a kezében tart a felderítés egyik különleges és titokkal körülövezet területébe, a rádióelhárítás terén kialakult nemzetközi együttműködésbe nyújt betekintést. A korszak, amelyet a szakavatott szerzőpáros bemutat, politikai értelemben a Varsói Szerződés (VSZ) megalakulásától, annak felbomlásáig tart.

Már a katonai rádiók megjelenésével egy időben jelentkezett az igény az ellenséges rádióállomások forgalmazásának lehallgatására, a rejtjelzett táviratok megfejtésére. Hazánkban, 1917-ben indult meg a katonai rádiók gyártása. Az 1920-as évek végére a Magyar Királyi Honvédság szervezetszerű rádiófelderítő és rádióelhárító alegységekkel rendelkezett. Farkas Vlagyimir visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy a második világháborút követően, már 1947-ben létrehoztak egy olyan rádió lehallgató csoportot, amely képes volt arra, hogy a Budapesten elhelyezkedő nagykövetségek mellett a szomszédos országok nyugati nagykövetségeinek rejtjelzett üzeneteit is rögzíteni tudta. Az első szervezetszerű rádióelhárító alosztályt 1951-ben hozták létre az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) keretein belül. A kezdeti kétoldalú együttműködések után (Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország) az igazi fejlődést a VSZ országai által Varsóban létrehozott Koordinációs Központ megalakítása alapozta meg. A rádiófelderítő és elhárító műszaki technika már akkor is nagyon drága volt és a tagállamok csak szakmailag és gazdaságilag együttműködve voltak képesek a szocialista világrendszer érdekeinek, biztonságának védelmére.

A képekkel gazdagon illusztrált könyv ezt az időszakot mutatja be, kellő részletességgel és alapossággal, a korabeli dokumentumok és a még élő szemtanúk visszaemlékezéseinek felhasználásával. Emeli a tanulmány értékét az, hogy a bemutatott dokumentumok hitelesen ábrázolják a kor személyi és technikai nehézségeit, és részletesen ismerteti az elért konkrét, számokkal igazolt eredményeket.

Ajánlom a tanulmányt volt és jelenlegi munkatársaimnak, a katonai és polgári nemzetbiztonsági szolgálatok tagjainak. Hasznos olvasmány lehet a mű a korszakot kutató tudósoknak, történészeknek, valamint a Nemzeti Közszolgálati Egyetem (NKE) hallgatóinak.

Dr. Boda József vezérőrnagy
tanszékvezető, NKE Polgári Nemzetbiztonsági Tanszék
főigazgató, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat

A magyar rádióelhárítás nemzetközi együttműködésének története (1955-1990)

A második világháborút követően kibontakozó hidegháború időszakában a titkosszolgálatok szerepe jelentősen felértékelődött. Szervezeteik helykeresése, feladatköreik formálódása és különböző képességeik fejlesztése egyre nagyobb hangsúlyt kapott mind a szocialista blokk, mind a kapitalista országok viszonylatában. A széles körű információs igények, valamint a külső környezetben végbemenő műszaki-technikai fejlődés a korábbi titkosszolgálati képességek és lehetőségek továbbfejlesztését és új technikai információgyűjtő „megoldások" létrehozását tették szükségessé. Új szakterületek indultak fejlődésnek, amelyek eredményei rendkívüli módon hozzájárultak a titkosszolgálati tevékenységek későbbi eredményességéhez. Mindezek mentén hazánkban, illetve az európai szocialista országok állambiztonsági szolgálatai[1] körében is lassan előtérbe kerültek a technikai, és az ún. operatív-technikai[2] területek, amelyek egyik jelentős elemét képezte az úgynevezett rádióelhárítás feladatrendszere.

A második világháborúban már elterjedten alkalmazott rádiófelderítés tevékenységén és eszközrendszerének maradványain lassan kialakuló hazai rádióelhárítás szakmai ágát az ellenséges rádiós ügynökök felderítésének követelménye hívta életre. A feladat nemvolt új keletű, azonban a hidegháború éveiben – annak katonai és belügyi vonatkozásában folyamatosan különválva – szerepe a korszakban rendkívüli módon felerősödött.

Jelen tanulmány az 1950-es évek közepétől megerősödő hazai belügyi rádióelhárítás nemzetközi kapcsolatrendszerében jelenlévő, ún. Koordi-

---

[1] A fogalomhoz sorolva az államrendészeti, majd államvédelmi fogalmakat is

[2] Operatív technika: tágabb értelemben – az állambiztonsági bűnüldöző munka titkos nyomozati (operatív) eszköze, amely lehetővé teszi, hogy az operatív szervek, az ellenséges tevékenységről megfelelő információk birtokába jussanak....
Szűkebb értelemben – azoknak a technikai, fizikai, kémiai – eszközöknek és módszereknek az összessége, amelyekkel az állambiztonsági és bűnügyi szervek titkos nyomozati intézkedéseik során, azok felhasználásával rendszeres, célirányos, megbízható információkat szereznek az ellenséges hatalmaknak, azok szerveinek, megbízottainak, valamint más súlyos bűncselekmények elkövetésével gyanúsított személyek tevékenységének felderítéséhez, megszakításához, a Magyar Népköztársaság állami, társadalmi, gazdasági intézményeinek, fegyveres erőinek, testületeinek és állampolgárainak védelméhez.
ÁBTL, 4.1. A-3036 Állambiztonsági Értelmező Kéziszótár, Budapest, 1980.

nációs Központ létrehozásának, tevékenységének és jelentőségének áttekintésére vállalkozik, amely együttműködés alapjaiban meghatározta az érintett magyar állambiztonsági szakterület munkáját és fejlődését. A tanulmány elkészítése során a szakmaiság bemutatására törekedtünk, reményeink szerint kiegészítve a korszak viszonyainak vizsgálatával foglalkozó számos történész és kutató eddig megjelent értékes munkáját. Az általunk megfogalmazottak alapvetően az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában (továbbiakban: ÁBTL) megtalálható dokumentumok szakmai szempontú feldolgozásán alapulnak, amely mellett – a teljesség érdekében – szakmai beszélgetéseket folytattunk a korszak rádióelhárító szakterületén dolgozó, gyakran a nemzetközi kapcsolatok gyakorlati végrehajtásában is érintett szakemberekkel.

A tanulmányban az egyes fogalmak értelmezése kapcsán jelöltük a korabeli állambiztonsági értelmező szótár meghatározásait is, valamint engedéllyel felhasználtuk a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat szakmatörténeti múltjában fellelt, eddig máshol nem közölt fényképeket is, amelyért ezúton is köszönetet mondunk.

I. Bevezető

A különféle rádióeszközök titkosszolgálati célú alkalmazása a technikai fejlődéssel párhuzamosan egyre nagyobb teret nyert a XX. század első felében. A különféle információk elektronikus úton való továbbítása, azok rejtjelzéssel történő védelme kiemelt szerepet kapott a korszak háborúi és konfliktusai kapcsán, amelyek maguk után vonták a továbbított üzenetek felderítéséhez, lehallgatásához és megfejtéséhez kapcsolódó szakterületek kialakulását és fejlődését is. A rádióeszközök alkalmazása fontos részét képezte a hírszerző szervezetek tevékenységének, hiszen ügynökeik az ellenség területéről megfelelő eszközökkel akár több ezer kilométeres távolságra is képesek voltak információt továbbítani, illetve onnan információkat venni. Minderre számos példát találunk a második világháború idejéből, amelyek rávilágítanak a rohamléptekkel fejlődő technikai eszközök nyújtotta hírszerzési lehetőségek szerepére. A kor rádió-távközlési célra elterjedten alkalmazott sávtartományát a rövidhullámú sávtartomány jelentette, amely fizikai értelemben teret biztosított a speciális technikai eszközöket felhasználó rádiós ügynökök és a tevékenységüket irányító ún. hírszerző központok rádióadásainak is. A rádióhullámok terjedési szempontjából megfelelő telepítési helyeken a hírszerző központok nagyméretű rádió adóállomásokat alakítottak ki, amelyek segítségével a térségben működő rádiós ügynökeik széles körével biztosíthatták a rendszeres kapcsolattartást, és részükre ügynöki rádióadásokat sugározhattak.

A rádiós ügynöki tevékenység értelmezése kapcsán a korszak állambiztonsági oktatási tananyagát képező Állambiztonsági Ismeretek tankönyv meghatározását vehetjük alapul, miszerint rádiós ügynöknek tekinthető az a személy, akit „az ellenséges hírszerzés az ellenséges ügynöki feladatok végrehajtására beszervez, aki rendelkezik az említett tevékenységhez szükséges rádiótechnikai és rejtjeleszközökkel, s akit ezek kezelésére, működtetésére kiképeztek"[3]. Mindemellett a rádiós ügynök „kétoldalú rádió-összeköttetésben áll központjával, és funkciója szerint vagy saját információit küldi, vagy egy rezidentúra / egy másik ügynök anyagait közvetíti"[4]. A rádiós ügynökök munkájukat alapvetően tehát ellenséges területen végezték, feladataik főként az őket irányító hírszerző központok

[3] ÁBTL 4.1. A-3168/1-5 (13-68/240/84) Állambiztonsági (szolgálati) ismeretek, 1984.
[4] ÁBTL 4.1. A-3036

ún. egyoldalú rádióadásokban továbbított utasításainak vételére, valamint központjaik felé üzenetek továbbítására irányultak. Munkájuk során a legfontosabb szempontok a konspiráció és a biztonság voltak, hiszen az általuk kisugárzott ügynöki rádióadások esetleges felderítését, és személyük dekonspirálódását[5] követően a tőlük lefoglalt rádióeszközök közvetlen bizonyítékként szolgálhattak ellenük. Fontos feladatként jelent meg ezért az eszközök álcázása és rejtése, a továbbított és vett üzenetek rejtjelzése, valamint a minél rövidebb ideig tartó rádióadások[6] alkalmazásának kialakítása. Mindezeknek folyamatos technikai fejlesztésekkel, professzionális, álcázott adó-vevő készülékkel, különböző rejtési módok kidolgozásával igyekeztek mind a nyugati országok, mind a szocialista blokk érintett szervezetei eleget tenni. A biztonság további növelését jelenthette, ha az ügynökök minimálisra csökkentették az általuk küldött üzenetek számát, és a rádiós tevékenység főként a hírszerző központok adásainak vételére irányult. (Az évszázad második felére a célzott fejlesztéseknek köszönhetően egy-egy rádióüzenet adásideje már csak néhány másodpercet vett igénybe.)

A rádiós ügynökök és a hírszerző központjaik által kisugárzott, illetve vett adásokat az állambiztonsági szolgálatok felderítő-elhárító szervei is felderíthették, amelyek gyakran hosszú évekig tartó feldolgozó munka eredményeként elvezethettek az adott ügynök tevékenységének megismeréséhez és egyéb operatív szervek segítségével elfogásához. Mindennek ellenére a különböző hírszerző szervezetek elterjedten alkalmazták az ügynöki tevékenységnek ezt a formáját, amely elsődleges okait az ún. személytelen kapcsolattartás előnyeiben kell keresni. Ennek során az ügynök rejtjelzett utasításokkal történő ellátását a hírszerző központok saját biztonságos területeikről biztosíthatták, és megfelelő rádiós sávtartomány, illetve adásidő megválasztásával a „személytelenséget fenntartva" nagy távolságokra is képesek voltak a szükséges információkat továbbítani.

Az ügynöki rádiós tevékenység elhárítási feladatai összetett, általánosan több állomásból álló felderítő, lehallgató és rádióiránymérő komplexumok, eszközrendszerek kialakítását eredményezték. Az alapvetően rádióvevő és rádióiránymérő[7] eszközökkel végrehajtott tevékenység a rádiófelderítés, illetve a rádióelhárítás[8] rendeltetéséből adódóan kezdetben a rövidhullámú sávtartományban üzemelő „ellenséges" rádióadók felderítését, az adások lehallgatását, valamint rádió-iránymérő eszközökkel az adások irányának megállapítását jelentette. Több rádióiránymérő állomás alkalmazásával az adó települési helyének (körzetének) megállapítása is lehetővé vált. Ennek sajátossága, hogy a mérési eredmények pontosságát növelheti az egyes felderítési és iránymérési pontok földrajzi értelemben vett távoli telepítése (megfelelő iránymérési alap), valamint a feladatok és technikai rendszerek összehangolása. Mindezek teremtették meg a szakmai alapot a későbbi nemzetközi együttműködések létrehozásához.

A kapitalista országok rádiós ügynökei és hírszerző központjai által folytatott tevékenységek rádiófelderítése-rádióelhárítása érdekében Magyarország is fenntartotta a szocializmus éveiben saját állambiztonsági szakterületét[9]. Az egyes szocialista országok kezdetben önállóan, majd bilaterális, később multilaterális nemzetközi együttműködések keretében valósították meg rádióelhárítási feladataikat, amely együttműködések szerves részét képezte a Magyar Népköztársaság érintett állambiztonsági[10] Rádióelhárító Szolgálata is.

[5] „Lelepleződés az ellenség, vagy arra illetéktelen személy előtt...." ÁBTL 4.1. A-3036

[6] Adási idő: az az időtartam, amelyben a rádiós ügynök a jelentését az éterbe sugározza. A gépi adás 30-40 másodpercre csökkenti az adási időt. A modern kristályvezérlésű gépi adó- készülék már képes az adást 15-20 másodpercre csökkenteni. ÁBTL 4.1. A-3036

[7] Iránymérés: a rádiófelderítés során megismert rádiós ügynök vagy ügynökgyanús rádióállomás földrajzi helyének meghatározására szolgáló technikai eljárás. Eszközei: iránymérő állomás, iránymérő gépkocsi, távírász. ÁBTL, 4.1. A-3036

[8] A rádióelhárítás és a rádiófelderítés fogalmak kapcsán az érintett korabeli levéltári anyagokban, alapesetben rádióelhárítás megjelölés szerepel, az állambiztonság szervhez köthető feladatkör azonban láthatóan a rádiófelderítés akkori definíciójában megfogalmazott egyes területeket is felölelte. (Rádióelhárítás: a felderített rádiós- ügynök vagy ügynökgyanús személy rádióállomása földrajzi helyzetének megállapítása. Rádiófelderítés: állambiztonsági funkció. Feladata: a rövidhullámú frekvenciasávban felderíteni az ellenséges hírszerző szervek rádióközpontjait, rádiós ügynökeit, ellenállomásait, valamint az ügynökgyanús és ismeretlen rádióállomásokat. ÁBTL 4.1. A-3036

[9] A magyar rádióelhárító osztályra vonatkozóan lásd: Bikki István: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945–1990 között, Betekintő 2010/1, valamint Borvendég Zsuzsanna: A BM II/16. Osztályának (Rádióelhárítás) története és szervezeti felépítése 1945–1962 között - Betekintő - 2012/4. szám

[10] Állambiztonság: az állam biztonsága, olyan – külső és belső körülmények által determinált – állapot, amelyben az adott állam zavaroktól mentesen, a teljes szuverenitás alapján gyakorolhatja funkcióit. ÁBTL 4.1. A-3036

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 2

II. A szocialista országok nemzetközi rádió-elhárítási együttműködésének létrejötte

Hazánkban a második világháborút követően a rádiófelderítő tevékenység lassan kibontakozó feladatrendszerében az állambiztonsági, illetve belügyi rádióelhárító[11] tevékenység kezdetben a háborúból visszamaradt eszközrendszerek mentén kezdte meg működését. Céljai és rendeltetése elkülönült a katonai jellegű rádiófelderítéstől, hiszen elsődleges feladata az ellenséges rádiós ügynökök felderítésében mutatkozott. A rádióelhárítás szervezetének felállítása kapcsán a kutatók és a szakma számára is mintegy szürke foltként jelenik meg a negyvenes évek második fele, amelyről kevés információ áll rendelkezésre. A feladatokat ellátó szervezeti keret kialakításának szándékát az évtized utolsó negyedére teszik[12], amikor is a tevékenység fő módszerét még az ún. halászás jelentette. Ennek során a munka alapvetően a felderített rádióállomások közül az operatívnak ítélt források kiválogatására és lehallgatására irányult.

A rádióelhárítás szervezeti egységként először 1951-ben jelent meg, kezdetben alosztályként, majd hamarosan önálló osztályként, feladataiban szorosan együttműködve egyéb operatív területekkel. 1953-56 között a BM IX. (Operatív Technikai) Osztályának részeként – a Baba utcába költözve – már osztályszintű szervezésben[13] több alosztállyal működött.

A technikai lehetőségek figyelembevételével a rádióelhárítás eredményességének fokozására a már jelzett szélesebb iránymérési alap (távolabbi földrajzi telepítési helyeken lévő vevő- és iránymérő állomások) biztosítása jelenthetett megoldást. Talán ennek okán kezdődhettek az első nemzetközi szintű szakmai együttműködési kapcsolatok is más szocialista országokkal, amelyek sorában 1951 és 1954 között Csehszlovákiával, Lengyelországgal és Bulgáriával kötöttek a magyar szervek megállapodásokat.[14] Az 1956-os forradalmat követően a rádióelhárítás a budapesti Róna utcai objektumba költözött, majd 1958-ban megkezdődött – már a Koordinációs Központ feladatrendszeréhez igazodva – egy új, önálló rádióelhárító objektum kialakítása. 1959-ben a szakterület már önálló szervezeti egységként,, vagyis a II/16. (Rádióelhárító) Osztályként folytatta működését.

1. ábra: A Baba utcai egykori objektum napjainkban

A multilaterális együttműködési kapcsolatok az 1950-es évek közepétől jelentek meg az európai szocialista országok közös rádióelhárító szervezetének az ún. Koordinációs Központnak[15] a létrehozásával, amely új korszakot jelentett a belügyi szervek által felügyelt rádióelhárítás életében. Az állambiztonsági szakmai körökben ún. Varsói Koordinációs Központ (később Apparátus)[16] elnevezéssel meghonosodó együttműködés alakuló ülésére 1955. szeptember 20-án került sor. Ekkor tartották meg Varsóban az „európai népi demokratikus országok" rádióellenőrző szolgálatai[17] első ülésüket és kezdetét vette egy, több mint 30 éven át tartó, szoros, szakmai együttműködési folyamat. Az együttműködés szervezeti kereteinek, és a

---

[11] Rádióelhárítás: A felderített rádiós ügynök vagy ügynökgyanús személy rádióállomása földrajzi helyzetének megállapítása. ÁBTL 4.1. A-3036

[12] 1948 végén a Gellért-hegyen egy rádiós iskolát hoztak létre

[13] BORVENDÉG Zsuzsanna: A BM II/16. Osztályának (Rádió-elhárítás) története és szervezeti felépítése 1945–1962 között, Betekintő, 2012/4. szám

[14] OPAUSZKI Pál – VÖRÖS József: Rádióforgalom-ellenőrzés. In: Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkos adatgyűjtés világából (1785-2011) Csóka F. (főszerk.). Budapest, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2012. p. 412.

[15] Varsói Koordinációs Apparátus: a szocialista országok állambiztonsági szerveinek szerződésben vállalt kötelezettsége saját rádióelhárítási szerveik feladataira vonatkozóan. ÁBTL 4.1. A-3036

[16] ÁBTL, 1.6. 0024-20/9-55 (118-192/1967) (Jegyzőkönyv a Koordinációs Csoport megalakulásáról)

[17] Uo.

szükséges feltételrendszernek a kialakítása és a nemzetközi koordináció gyakorlati végrehajtásának beindítása szervezetten, ütemezetten[18] kezdődött meg. Az ún. Koordináció[19] alakuló ülésén a Szovjetunió, a Lengyel Népköztársaság, az NDK, a Román Népköztársaság, a Bolgár Népköztársaság, az Albán Népköztársaság, a Magyar Népköztársaság, továbbá a Csehszlovák Szocialista Köztársaság magas beosztású belügyi tisztviselőkkel képviseltették magukat, amely jelezte súlyát az együttműködés fontosságának.

A Koordinációs Központ (a kezdeti dokumentumokban még mint Koordinációs Csoport szerepel) feladataként jelent meg, hogy szervezze meg a Szovjetunió és az európai népi demokratikus országok állambiztonsági szervei rádióelhárító szolgálatainak (továbbiakban: Rádióelhárító Szolgálat) együttműködését abból a célból, hogy nemzetközi koordinációs keretekben felderítsék a szocialista országok területére irányuló ügynöki és ügynökgyanús, valamint ismeretlen rádióállomásokat, iránymeréssel megállapítsák az ellenséges rövidhullámú rádióadók földrajzi helyét, az adatokat központosítottan értékeljék, és biztosítsák a szükséges operatív[20] reagálást. Mindezek alapvető elemeit, „csápjait" az egyes tagországok nemzeti rádióelhárító szolgálatai képezték.

A Koordináció alakuló ülését délelőtt tíz órakor Rudolf Barak a Csehszlovák Szocialista Köztársaság belügyminisztere nyitotta meg. Megnyitó beszéde után átadta a szót Szovjetunió képviselőjének, aki a szokásos politikai lózungokat követően ismertette a Szovjetunió álláspontját a rádióelhárítás területén történő együttműködés szükségességéről és kialakításának fontosságáról. Kiemelte, hogy az egyes országok önállóan, együttműködés nélkül nem képesek a rendelkezésükre álló eszközökkel a rövidhullámú sávtartomány teljes körű ellenőrzésére, a területükről dolgozó ügynöki rádióösszeköttetések felderítésére. Hangsúlyozta, hogy ez a munka csak akkor lehet sikeres, ha az európai szocialista országok rádióelhárító szolgálatainak munkáját koordinálják. A szoros együttműködés két területét nevezte meg: a rádiófelderítést és az iránymérést.

[18] ÁBTL, 1.6. Koordinációs Csoport üléseinek (I-VII) jegyzőkönyvei és mellékletei

[19] Az egyes anyagokban gyakran Koordinációs Csoportként, Koordinációs Központként, később hivatalosan is Koordinációs Apparátusként utalnak magára az együttműködésre.

[20] Operatív: gyors, határozott, egyben tervszerű, előre tekintő, célratörő intézkedés, ügyvitel. Hatékony végrehajtásra irányuló, a körülményeskedést, a bürokráciát mellőző eljárás. Műveleti, valamilyen műveletre vonatkozó, abból folyó, azt kísérő. ÁBTL 4.1. A-3036

A fenti gondolatok és a közös szándék mentén, az ülésen egyhangú határozattal elfogadták[21], hogy „meg kell alakítani a Szovjetunió és az európai népi demokratikus országok rádióelhárító szolgálatainak koordinációs csoportját", amely a Szovjetunió és az európai szocialista országok állambiztonsági szerveinek rádióelhárító szolgálatai által delegált képviselőkből áll[22]. Lengyelország képviselője javasolta az ülésen, hogy a Koordinációs Központ székhelye Varsóban legyen, a magyar képviselő[23] pedig hozzászólásában a Szovjetunió küldöttségének tagját javasolta a koordinációs csoport vezetőjévé. A tárgyaló felek a javaslatokat elfogadták, továbbá a magyar képviselő javaslatában megfogalmazott három helyettes (lengyel, cseh és magyar) hovatartozását is támogatták azzal az indokkal, hogy ezen országok a rádióelhárítás területén már régebb óta együttműködtek. Csehszlovák javaslatként hangzott el, hogy az együttműködés szorosabbá tétele céljából három munkabizottságot (Szervező bizottság, Figyelési és iránymérési bizottság, Műszaki bizottság) hozzanak létre.

A Szovjetunió képviselője kifejtette, hogy a rádióelhárító munka kialakítása terén a Szovjetunió segíteni fogja az együttműködésben résztvevő „népi demokratikus országokat", részükre átadja tapasztalatait, és műszaki segítséget nyújt. Hozzászólásában megerősítette a javaslatot, hogy a Koordinációs Csoport[24] vezetőjévé a szovjet küldöttség tagját válasszák meg. A konferencia zárásaként a megfogalmazott javaslatokat határozatban fogadták el.

A rádióelhárító munka területén a koordinációs együttműködés fő célja volt, hogy biztosítsa:

- a rövidhullámú (RH) sávtartományban történő összehangolt rádiófelderítő és iránymérő munkát;

[21] ÁBTL 1.6. 0024-20/9-55, (118-192/1967) Jegyzőkönyv a Koordinációs Csoport megalakulásáról (Prága, 1955. szeptember 20-24.)

[22] Az Albán Népköztársaság és az NDK képviselői közölték, hogy jelenleg nem áll módjukban szakembert küldeni a központba.

[23] A magyar küldöttség vezetője Dékán István vezérőrnagy, belügyminiszter-helyettes.

[24] A jegyzőkönyv 4. sz. mellékleteként megjelenő Alapszabály szerint a Koordinációs Csoport az együttműködésben résztvevő országok rádióelhárító szolgálatából beküldött képviselőkből tevődött össze, ahová minden ország 1 fő (személyében visszahívható, illetve cserélhető) képviselőt küld.

- az ellenséges hírszerző szervek ügynöki rádióadásai forgalmazását érintő „álcázási rendszerek" és munkamódszerek felderítését, valamint a rádió összeköttetések egyéb jellemző sajátosságainak a tanulmányozását;
- a rádióelhárítás feladatainak megoldását biztosító új műszaki-technikai berendezések és rendszerek fejlesztését, és e téren is az együttműködő szolgálatok tevékenységének összehangoltságát.

A megfogalmazott célok érdekében a résztvevő országok képviselői az alábbi feladatokat határozták meg:

- közös és egységes terv kidolgozása a rövidhullámú sávtartomány figyelésére és a felderített rádióadások iránymérésére;
- ki kell dolgozni az iránymérési vezénylések módszerét és tervezetét, az ismeretlen és ügynöki típusú rádióállomások földrajzi helyének megállapítása céljából;
- létre kell hozni az elemző-értékelő csoportot, amely biztosítja az együttműködő szolgálatoktól kapott információk összefoglalását, és arról tájékoztatja a tagországok rádióelhárítását;
- meg kell szervezni a rádióelhárító szolgálatoknál a rádióhálózatok nyilvántartását, illetve a felderített rádióállomások azonosítását;
- ki kell dolgozni a rádióelhárító szolgálatok operatív-technikai munkájának egységes szabályzatát;
- tájékoztatót kell készíteni a hírszerző hálózatok munkájáról, a külföldi titkos szolgálatok rádióadásairól, valamint az ügynöki rádióadások technikai paramétereiről;
- meg kell szervezni az operatív-rejtjelezett összeköttetést a rádióelhárító szolgálatok, valamint a rádióelhárító szolgálatok és Koordinációs Központ között;
- javaslatot kell kidolgozni a rádióelhárító szolgálatok technikai felszerelésére;
- biztosítani kell a konzultációs segítségadást a rádióelhárító szolgálatok részére rádió-elhárítási kérdésekben.

Megállapodtak továbbá abban, hogy a rádiófelderítéssel kapcsolatos információkat a Koordinációs Csoporton („Központon") keresztül küldik meg egymásnak, a közvetlenül megküldött információkat pedig utólag a Koordinációs Csoportnak is megküldik. Az együttműködés szakmai kérdéseit, megvitató üléseit a Koordinációs Csoport szovjet vezetősége szükség szerint, de nem ritkábban, mint 2-3 havonta hívja össze. A fentiek, valamint a vezetői funkciók a szovjet fél általi betöltése a szovjet dominanciát és az erőteljes központosítást jelzi, amely a Koordinációs Csoport megfogalmazott feladataiban is visszatükröződik[25]:

- „...eldönti az együttműködő országok Állambiztonsági Szervei rádióelhárító munkájának elvi kérdéseit ..."
- „határozatait mint javaslatokat át kell adni a rádióelhárító szolgálatoknak végrehajtás céljából..."
- „...azok a szervek, amelyek a javaslatokat nem tudják végrehajtani, kötelesek erről értesíteni a koordináló csoportot, egyidejűleg magyarázatot adni a végrehajtás akadályairól."

Döntöttek arról is, hogy a Központ keretén belül három szektort hoznak létre, úgymint operatív, technikai és összeköttetési szektor.

- Az operatív szektor (1. szektor) feladata az együttműködő szolgálatoktól beérkező információ és adatok kiértékelése, feldolgozása és nyilvántartása, valamint a rádió-felderítési és iránymérési tervek kidolgozása volt. Emellett ide tartoztak az operatív munkához szükséges különböző tájékoztatók és javaslatok elkészítései is.
- A műszaki szektor (2. szektor) kezdeti feladatát az európai szocialista országok rádióelhárító szolgálatainak technikai felszerelésére irányuló javaslatok összeállításában határozták meg[26].
- Az összeköttetési szektor (3. szektor) feladata az együttműködő országok szolgálatai összeköttetésének kiépítése és biztosítása volt. (Ennek keretében később a Koordinációs Központ és a rádióelhárító szolgálatok közötti információáramlást biztosító összeköttetés céljából telex és vivőfrekvenciás, titkosított vezetékes telefonkapcsolatot hoztak létre, amely rejtjelző eszközeihez a rejtjelkulcsokat a Szovjetunió biztosította. A konspirált összeköttetések

[25] ÁBTL 1.6. 0024-20/9-55 (118-192/1967) Alakuló ülés jegyzőkönyvének 4. sz. melléklete

[26] A kezdeti egységes eszközrendszer megteremtésének igénye az együttműködés talán legfontosabb kezdeti feladatának tekinthető, amely közvetlenül kihatott az egész szervezet későbbi képességeire. A műszaki-fejlesztési kérdések a későbbiekben az egész Koordinációs Központ egyik legfontosabb részterületévé válnak.

érdekében kidolgozták továbbá az álcázott címek és jelszavak rendszerét is.

A szektorok (mint szervezeti egységek) létszámát tekintve az 1. szektor létszámát 12 főben, a 2. szektor létszámát 5 főben, a 3. szektor létszámát 14 főben határozták meg. A Titkárság ügyeit összességében 8 fő látta el. Az alakuló ülésen felmerültek továbbá az együttműködés gazdasági kérdései is, amely eredményeként döntöttek arról, hogy a Koordinációs Központ, mint szervezet, fenntartását és működtetését érintő költségeket megosztják az együttműködésben résztvevő országok állambiztonsági szervei között.

III. A megalakulást követő évek

Az együttműködés részleteinek kidolgozása a későbbiekben rendszeresen megtartott nemzetközi Koordinációs Csoport munkaértekezletere („utótalálkozókra") hárult. Az alakuló értekezletet követő években – a számos munkaértekezlet jegyzőkönyveinek tanúsága szerint[27] – a belügyi rádióelhárítás nemzetközi együttműködése szakmai kialakítására helyeződött a hangsúly. A szükséges apparátus kereteinek varsói helyszínnel történő létrehozásával párhuzamosan a szakmai szintű egyeztetések kiterjedtek a tagországok rádiófelderítő és iránymérő állomásainak korszerű, feladathoz illeszkedő technikai eszközrendszerének megtervezésére, a tagállomásokat és a Koordinációs Központot érintő rejtjelzett összeköttetések létrehozására, a vezetők és az állomány képzésére.

A rádióelhárító szolgálatok képviselői a tanácskozások során elfogadták a Szovjetunió javaslatát a szolgálatok kezdeti technikai felszerelésére vonatkozóan. Ennek értelmében a felderítő központ és az iránymérő állomások részére KROT-M típusú felderítő vevőkészülékek, LUCS-M stabil iránymérő készülékek, RP-4 típusú keretes iránymérő készülékek, ARP-4 gépkocsiba szerelhető keretes iránymérő készülékek, és R-11-P típusú derékövre szerelhető keretes iránymérő készülékek jelentek meg a rádióelhárítás területén.

[27] Többek között: ÁBTL 1.6. II/16. Osztály (Rádiófelderítés) iratai

A Koordinációs Központ megalakulását követő években a felderítő és iránymérő eszközrendszerek jelentős részének gyártását[28], illetve a tagországok részére történő biztosítását tehát a Szovjetunió látta el. A részes rádióelhárító szolgálatok az egységes munkamódszerek kidolgozásában és bevezetésében, valamint a munkaköri utasítások létrehozásában, a nyilvántartási rendszerek új alapokra helyezésében vállaltak szerepet. A Koordinációs Központ jelentősége ebben a tekintetben is meghatározó volt, hiszen a Központ tett javaslatot az együttműködő rádióelhárító szolgálatoknak a felderítési irányokra, az általuk ellenőrizendő frekvenciatartományokra, figyelembe véve az adott ország földrajzi elhelyezkedését a rádióhullámok terjedési viszonyait és egyéb lehetőségeket.

Az együttműködő országok képviselői megállapodtak abban is, hogy mindenki áttekinti és megvizsgálja saját országában a rádiófelderítés és iránymérés céljára jelenleg használatos technikai eszközöket. Olyan részleteket is tisztáztak az együttműködés kialakítása során, mint például, hogy az egyes rádióelhárító szolgálatoknál a gyakorlati feladatok végrehajtásában érintett egyes távírászok részére milyen rádiós sávszélesség figyelése kerüljön meghatározásra, és azt hány perc alatt ellenőrizzék végig. Meghatározásra kerültek továbbá, hogy egy távírász hány vevőkészülékkel dolgozzon egy időben (!), hány tagja legyen egy ún. figyelőcsoportnak, és milyen munkamódszereket alkalmazzanak a felderítés és iránymérés során. Külön kitértek a technikai ügyelet, az ellenőrzés, a továbbképzés, a nyilvántartások kezelése, valamint az információáramlás kérdéseire is.

Hangsúlyozni kell azt is, hogy az ellenőrzés alá vont rádiós sávtartományok egyes rádióelhárító szolgálatok közötti elosztása többszörös lefedéssel történt, tehát ugyanazt a rádiós sávtartományt több, akár két-három szolgálat is ellenőrizte. Az operatív szempontból fontos rádióállomások felderítését és földrajzi helyük behatárolását már ennek alapján a Koordinációs Központ által összehangoltan, egymást kölcsönösen segítve végezték az érintett szervek. Szakmatörténeti szempontból érdemes megjegyezni, hogy az együttműködés megalakulásának első évtizedében a magyar Rádióelhárító Szolgálat alapvető feladata a Bolgár Népköztársasággal, a Román Népköztársasággal, valamint az Albán Népköztársasággal együttesen például az athéni amerikai és a római olasz hírszerzőközpon-

[28] ÁBTL 1.6. 92-1954/56 Jegyzőkönyv a Koordinációs Központ második üléséről, 1956. március 27-31.

tok adásainak felderítésére és feldolgozására, továbbá az NDK-ban működő ügynöki adók helymeghatározásához történő segítségnyújtásra irányult.

Az 1950-es évek végéig a Koordinációs Csoport keretében megvalósuló nemzetközi rádió-elhárítási együttműködés tevékenységét a munkavégzéssel párhuzamos, folyamatos szakmai és technikai fejlődés[29], a rádiós szakemberek, mérnökök egyre hangsúlyosabb megjelenése, a szakmai szintű szabályok és követelmények részleteinek kidolgozása, továbbá a képzések kiterjesztése jellemezte. A Koordinációs Központ és a szolgálatok közötti együttműködés kezdeti időszakában gyakrabban tartottak úgynevezett kibővített értekezleteket, amelyeket a feladatok mennyisége indokolt. Ebben az időszakban bővült az együttműködésbe bevont, illetve újonnan kialakított rádiófigyelési és iránymérési helyek száma is, amely kérdés már a Koordinációs Csoport első munkaértekezletétől[30] (1956. január 17-21.) kezdődően napirenden volt. Magyarország Rádióelhárító Szolgálata felé a Koordinációs Csoport második munkaértekezletén[31] (1956. március 27-31.) fogalmazták meg, hogy 1956 nyarára intézkedjen néhány új figyelőhely létrehozásáról.

Az 1950-es évek végére az érintett országokban a felderítésbe és iránymérésbe bevonásra tervezett állomások száma már meghaladta a 30-at. Strukturális felépítettségüket tekintve tagországi szinteken 1 központtal és átlagosan 2-3 iránymérő állomással számoltak.

Az alapító tagok között megjelenő Albánia helyzete sajátos volt a Koordinációs Központon belül. Vélhetően anyagi okokból a Szovjetunió magára vállalta az albán Rádióelhárító Szolgálat technikai felszerelését, azonban ennek ellenére 1961-ben az Albán Népköztársaság bejelentette, hogy kiválik az együttműködésből. A bejelentés kapcsán a Koordinációs Központ haladéktalanul átszervezte rádiófigyelési terveit, újraosztotta a figyelendő sávtartományokat, hiszen az albán szolgálat által korábban figyelt sávtartományokat az egyéb érintett szolgálatoknak kellett átvenniük, a korábbiakhoz képest többletfeladatként. Ennek során változtatásokat végeztek a frekvenciatartományok figyelési módszerében is. Csökkentették a figyelendő rádiós részsávok szélességét és a részsávok lefedésének számát, továbbá meghatározták azon sávtartományokat, ahol a legvalószínűbb az „ellenséges" ügynöki rádióadások megjelenése.

[29] ÁBTL 1.6. 92-553/56. Jegyzőkönyv a Koordinációs Csoport első üléséről. 1956. január 17-21.
[30] Uo.
[31] ÁBTL 1.6. 92-1954/56, Jegyzőkönyv a Koordinációs Központ második üléséről. (Varsó, 1956. március 27-31.)

IV. Az 1960-as évek

A Koordinációs Központ – mint szervezet – történetében említésre érdemes fordulópontot jelentett az 1967-ben Berlinben megtartott kibővített nemzetközi értekezlet[32]. A tanácskozás alatt került sor a Koordinációs Központ Alapszabályának felülvizsgálatára, amely eredményeként (mivel „...a rádióelhárító munka elveit az állambiztonsági szervek delegációiból álló kibővített ülés határozza meg és azok végrehajtását a koordináció apparátusa biztosítja....") a Koordinációs Központ elnevezés Koordinációs Apparátus elnevezésre módosult. Mindez nemcsak elnevezésében, hanem belső tartalmában is jelentős változást jelentett az együttműködés életében, hiszen a módosítással a már Koordinációs Apparátussá változott szervezet végrehajtói és nem irányítói szervezetté vált.

A feladatrendszer fő elemei azonban nem változtak, és első helyen az Apparátus Alapszabályának keretei között továbbra is az akkori „kapitalista" országok hírszerző szerveinek rádiós összeköttetési eszközöket felhasználó ügynökségei elleni küzdelem célja jelent meg. A végrehajtás pedig „a hullámterjedési törvényszerűségek és a szocialista országok földrajzi helyzetének figyelembe vételével" zajlott, ahol a rádió-elhárítási munka koordinálását az érintett résztvevő országok állambiztonsági szervei „az egyenjogúság és önkéntesség alapján"[33] végezték.

Az immár Koordinációs Apparátussá módosult szervezet irányába az egyes rádióelhárító szolgálatok részéről koordinálásra kijelölt feladatként jelent meg:

- a rövidhullámú sávtartományban az összehangolt rádiófelderítés és iránymérés;

[32] ÁBTL 1.11.8. Jelentés a Koordinációs Központ XII. kibővített értekezletéről. (Berlin, 1967. november 20-25.)
[33] Uo.

- ellenséges hírszerző szervek ügynöki rádióközpontjai adásainak felderítése, felderítési helyének meghatározása;
- az ügynöki összeköttetések jellemzőinek tanulmányozása;
- műszaki megoldások biztosítása, berendezésrendszerek kifejlesztése.

A koordinálási funkciót jelzi azonban, hogy az együttműködő rádióelhárító szolgálatok a rövidhullámú sávban a rádiófelderítés megszervezését és megvalósítását, a felderített rádióállomások iránymérését a Koordinációs Apparátus által kidolgozott egységes felderítési és iránymérési indikátorok alapján végezték[34]. Továbbra is fennálltak az Apparátus irányába az adatszolgáltatási kötelezettségek, amelyek az alábbi konkrét adatközlési feladatok jelentették:

- a felderített ügynöki adásokat és rádióközpontok adatainak továbbítása;
- az operatív szervektől a rádióelhárító szolgálathoz érkezett, az ellenséges rádiós ügynök és rádióközpont munkájáról szóló adatoknak a továbbítása;
- az egyes ügynöki rádióhálózatok és egyes vonalak feldolgozása eredményeinek továbbítása;
- az első alkalommal felderített ügynöki ellenállomások és központjaik magnetofon felvételeinek továbbítása.

Az együttműködés technikai eszközrendszerének áttekintése kapcsán említést érdemel, hogy az európai szocialista országok állambiztonsági szervei rádióelhárító szolgálatainak ilyen mérvű nemzetközi együttműködése vélhetően nem maradhatott titokban a kapitalista országok hírszerző szervei előtt sem. A fentieket támaszthatja alá, hogy az 1950-es évektől a rendszerváltozásig folyamatosan nyomon követhető a szemben álló felek technikai versengése, az eszközök folyamatos fejlesztése és időszakonként (kb. 5-6 évente) az ügynökök rádiós eszközökkel való felszereltségének megváltoztatása. Szintén folyamatosan módosultak az információk ügynökökhöz és az ügynököktől a rádióközponthoz való eljuttatásának eszközei és módszerei. Mindezekkel párhuzamosan a szocialista országok mind anyagi, mind mérnöki-technikai értelemben jelentős erőfeszítéseket

[34] Apparátus Alapszabályának II. fejezet 14. §.

tettek annak érdekében, hogy a folyamatosan fejlődő ügynöki rádiózást érintő fejlesztésekkel és változtatásokkal lépést tudjanak tartani.

A változások érintették a Koordinációs Központ működését is, ahol az 1967. november 20-25. között Berlinben megtartott - már említett - XII. Kibővített értekezletet jelentett fordulópontot. Az Apparátussá átalakuló Központ Alapszabályát módosították, amely értelmében az együttműködést aláíró országok (Bolgár Népköztársaság, Magyar Népköztársaság, NDK, Lengyel Népköztársaság, Szovjetunió, és a Csehszlovák Szocialista Köztársaság[35]) „célszerűnek ismerik el az állambiztonsági szervek rádióelhárító szolgálatai munkájának koordinálását".

Az Alapszabály megszövegezésekor az érintett szakemberek külön kitértek arra, hogy az együttműködésben résztvevő országok egyenrangú félként vesznek részt a rádiófelderítő munka koordinálásában, és bármely félnek jogában áll a Koordinációból kilépni. Pontosabban határozták meg a Koordinációs Apparátus, illetve az egyes rádióelhárító szolgálatok feladatait az együttműködés területein. Elhatározták továbbá, hogy

- pontosítják az Apparátus vezetőjének feladatát, az egyes szekciók tevékenységét, funkcióit és feladatát;
- közös műszaki fejlesztési koncepciót dolgoznak ki;
- támogatják az egységes műszaki berendezések és rendszerek kifejlesztését és megalkotását.

Megállapodtak, hogy amennyiben a rádióelhárító szolgálatok vezetői egy-egy kérdésben nem tudnak közös álláspontra helyezkedni akkor a kérdés eldöntését az érintett állambiztonsági szervek vezetőire bízzák.

A változásokkal összhangban két „szektort" hoztak létre:

I. szektor: Értékelés, amely
- *a Koordinációs Apparátus vezetőjének alárendeltségében közvetlenül felel a rádióelhárító munkáért;*

[35] ÁBTL 1.11.8. 99-3035-3/67 (K-126/67) Kivonat a KA XII. kibővített értekezletének jegyzőkönyvéből

- *elemez, feldolgoz, összesít, az együttműködő rádióelhárító szolgálatoktól kapott adatokat megküldi a szolgálatoknak;*
- *tájékoztatja az együttműködő társszolgálatokat a területükön dolgozó és felderített ügynöki és ismeretlen rádióadásokról;*
- *javaslatot tesz a felderítő és iránymérő, illetve az operatív munkát érintő intézkedésekre;*
- *kapcsolatot tart az együttműködő szolgálatok értékelő és elemző csoportjaival;*
- *tájékoztatókat küld az együttműködő országok részére, az őrizetbe vett rádiós ügynökök tevékenységéről a kapitalista országok ügynöki rádióközpontjai munkájáról;*
- *tájékoztatókat készít az ellenséges ügynöki rádióösszeköttetések munkamódszereiről;*
- *az érintett szolgálatok számára megküldi a rejtjelző eszközök működtetéséhez szükséges rejtjel eszközöket;*
- *továbbá előkészíti és lebonyolítja az ún. operatív szemináriumokat.*

II. szektor: Műszaki szektor, amely
- *a Koordinációs Apparátus vezetőjének alárendeltségében felel a műszaki fejlesztési munkákért;*
- *egységes műszaki koncepciót dolgoz ki;*
- *az egyes nemzeti szintű rádióelhárító szolgálatok bevonásával foglalkozik a technikai eszközök műszaki színvonalának továbbfejlesztésével, az eszközök hatékony felhasználásával;*
- *az egyes műszaki eszközök felhasználásának ismertetése érdekében bemutatókat szervez;*
- *az egyes technikai eszközök és megoldások vonatkozásában egységes felhasználási instrukciókat készít;*
- *feladata a műszaki tudományos irodalom tanulmányozása, feldolgozása és az együttműködő műszaki alegységek tájékoztatása;*
- *biztosítja különböző műszaki szemináriumok előkészítését.*

Az érintett állambiztonsági szervek vezetői részvételével megtartott utótalálkozókat az Apparátus működésének időszakában is rendszeresen megrendezték. Ezeken került sor a végrehajtott feladatok időszakos értékelésére, a rádiós-operatív helyzet áttekintésére, valamint az elkövetkező időszak fő irányainak meghatározására is. Mindezek továbbá alkalmat teremtettek egymás képességeinek részletesebb megismerésére is. Erre

példaként az előzőekben ismertetett 1967-ben rendezett találkozó említhető, ahol a német fél az ülésen résztvevő delegációk részére bemutatta az igen komoly felszereltséggel működő és sok innovatív műszaki megoldást alkalmazó rádióelhárító szolgálatát. Átadták az URH-sávtartományban történő felderítéseik tapasztalatait, amelynek figyelembevételével a magyar delegáció vezetői a német tapasztalatok átvételét irányozták elő (mindezek pontosítására későbbi kétoldalú munkatalálkozókat terveztek). Összességében, e találkozót követően határozta el a magyar fél, hogy 1968-ban URH-felderítő és -iránymérő alegységet hoz létre a magyar rádióelhárító szolgálat keretein belül.

Itt, az átalakulással foglalkozó fejezetnél tartjuk érdemesnek megjegyezni, hogy az együttműködés évtizedei alatt megtartott számos ülés egyikén a magyar delegáció részéről elhangzott egy – akkor talán forradalminak számító – kijelentés: delegálja a „Koordináció" vezetőjét a szovjet fél, de a vezető legyen fiatal és jól képzett szakember. A vezetőt a rádióelhárító szolgálatok válasszák, közösen több jelölt közül, amelyek mindegyike legyen a szolgálatok által ismert és elismert, nagy szakmai tudású, tapasztalattal rendelkező szakember. (Fenti szellemet tükröző szovjet szakember (vezető) csak az 1980-as évek közepén került az Apparátus élére, szerepe azonban már csak a Koordinációs Apparátus „bezárására" korlátozódott.)

V. A rádió-ellenőrző szolgálatok szakmai képességei és technikai fejlődése

Az ügynöki célú rádiós tevékenység által alkalmazott módszerek folyamatos technikai fejlődése jelentős kihívás elé állította az egyre képzettebb szakemberekből álló rádióelhárító szolgálatokat is. Az 1960-as évek elejétől a korábbi lassú ütemű, több percig is tartó, kézi morze rádióadásokat kiszorították a percenként már több százas jelsebességgel rendelkező ügynöki rádióadások. Az érthetőség kedvéért a nyugati hírszerző szervek akkori egyes adásainak példáját ismertetve, a nyugatnémet szolgálat 250-300 jelsebességgel továbbított ügynöki rádióadásai 40-45 másodpercig tartottak, az amerikai hírszerzés egyes adásai pedig 1400-1600-as jelsebességgel már csak 15-30 másodpercig tartottak[36].

[36] ÁBTL 1.11.8. III/V. Csoportfőnökség működési iratai, 99-693-141/64 (K/234/64) Rádió-ellenőrző Szolgálatok Koordinációs értekezletéről készült beszámoló. 1964.

Megjelenésük és elterjedésük rövid időn belül a (rádiós) figyelési munkában is változást, eszközfejlesztési igényeket és munkaszervezési átalakításokat eredményezett. Az 1960-as évek közepén a Koordinációs Központ például csökkentésre javasolta az éjszakai munkahelyek számát és a munkaerő nappali időszakra történő átcsoportosítását, hiszen „az ellenséges ügynökség bizonyos mértékig aktívabban dolgozik a nappali és az átmeneti időszakokban"[37].

A technikai eszközök fejlődése terén több olyan eszköz és módszer is kifejlesztésre, valamint bevezetésre került az egyes szolgálatoknál, amelyek évtizedekig meghatározták a nemzetközi szakmai együttműködés technikai és operatív képességeit. A munkaértekezletek anyagai alapján látható, hogy a szolgálatok folyamatosan jelezték ez irányú infrastrukturális előrelépéseiket és alkalmazásra javasolt új technikai megoldásaikat. Itt említhető meg például az ún. SZKU típusú készülék, amelyet a Koordinációs Központ 1964-es ülésén javasolt az érintett rádióelhárító szolgálatok általi megvitatásra. Az eszköz jelentősége az iránymérés során hozhatott jelentős előrelépést, hiszen a 10-15 másodperces ún. vezénylési időket[38] 3-5 másodperce csökkenthette. Az évtized közepére több tagország is jelentős beruházásokat hajtott végre a koordinációs érdekek mentén. Ebben az időszakban került rendszerbe állításra a többsávos TESLA magnetofon is például a csehszlovák fél (rádiós) figyelőközpontjában, amely a távírászok rádiós sávban végzett munkájának rögzítésével az eredményesség és hatékonyság ellenőrzésére szolgált. 1965-re az NDK Állambiztonsági Minisztériuma korszerűsítette berlini (rádiós) figyelőközpontját, Minszkben antennarekonstrukcióra került sor, Varsóban pedig új felderítő központot állítottak üzembe.

Az állambiztonsági rádióelhárítás munkáját támogató technikai-kutatási feladatok rendszerében kiemelten fontos területet jelentettek a szükséges technikai követelményeknek megfelelő eszközrendszerek biztosítása és azokkal az egyes munkahelyek felszerelése. A rövidhullámú sávtartományban végzett hatékony felderítő munka a rádiós ügynökök által alkalmazott ún. gyorsadók elterjedésével párhuzamosan már csak

[37] ÁBTL 1.11.8. 99-693-136/64. Beszámoló a rövid ideig tartó gyorsadással dolgozó ellenséges ügynökséggel folytatott harc fokozásának feladatairól.

[38] Az adott rádióadás észlelésétől a különböző földrajzi elhelyezkedésű irányérő állomások felé történő iránymérési feladatok kiadásának és azok eljuttatásának ideje. Rövid időtartamának jelentősége – különösen az éterben rövid ideig tartózkodó adások esetében – kiemelt fontosságú.

korszerű technikai eszközrendszerekkel volt biztosítható, így a Koordinációs Apparátus előtérbe helyezte a technikai színvonal emelését. Ezek között jelent meg az egyes rádióelhárító szolgálatok azonos színvonalú (lehetőség szerint azonos típusú) eszközökkel történő felszerelése, amelyek kifejlesztésében nem kizárólag a szovjet szervek és szakemberek, hanem az együttműködésben érintett többi szocialista ország rádióelhárító szolgálatainak munkatársai is szerepet kaptak.

A fejlesztésekre általánosságban jellemző volt, hogy azokat nemzetközi keretek között, az egyes tagországok képességeit és lehetőségeit bevonva törekedtek végrehajtani. A különböző tagországokban kifejlesztett eszközök, mint rendszerelemek, egészíthették ki a többi tagország rádióelhárító technikai rendszerét, így egyes eszközök a Szovjetunióban, mások az NDK-ban, vagy akár Magyarországon kerültek kifejlesztésre. A fejlesztési feladatokat, témákat a szükséges konspiráció jegyében fedőnévvel látták el, így ezt követően az egyes dokumentumokban már csak ezeken a fedőneveken szerepeltek. A „kutatási-fejlesztési témák" alá sorolt feladatok gyakorlati kidolgozása során az érintett szolgálat nemzeti szintű fejlesztési szakemberei mellett „a titkosság szükséges mértékű betartásával" gyakran bevonásra kerültek olyan, a szférához kapcsolódó állami kutatóintézetek is, ahol rendelkezésre álltak a megfelelő (mérnöki) ismeretek és képességek. A sikeresen kifejlesztett eszközök – igény esetén – rendszeresítésre kerülhettek a többi rádióelhárító szolgálatnál is. Ide sorolható például a magyar fejlesztésű TISZA fedőnevű rögzítő eszköz is, amelyet kiemelkedő technikai színvonala és alkalmazhatósága miatt – sorozatgyártását követően – a többi európai szocialista ország rádióelhárító szolgálata is rendszerbe állított.

A fejlesztési tevékenységeket a speciális berendezések kidolgozásával kapcsolatos tudományos-kutató munkák, és kísérleti-konstrukciós munkák végrehajtási rendje[39] keretében szabályozták, amely már részleteiben szabályozta a nemzetközi fejlesztések rendjét és folyamatait. Megkülönböztetésre és elválasztásra kerültek a tudományos-kutató munkák[40]

[39] ÁBTL 1.11.8. OT-00202/3K-72, Kivonat a KA XIII. Kibővített Tanácskozásának jegyzőkönyvéből.

[40] Olyan tevékenység, amely rendszerint tudományos beszámolóval és a kiválasztott megoldás helyességét alátámasztó készülék működő makettjének vagy egyes elemeinek elkészítésével, valamint a kísérleti-konstrukciós munkákhoz szükséges taktikai-technikai követelmények elkészítésével ér véget.

(TKM), valamint kísérleti-konstrukciós munkák[41] (KKM). Mindez szolgálhatta a párhuzamosságok elkerülését, a különböző országokban rendelkezésre álló technikai-tudományos képességek és kapacitások kihasználását, valamint a Koordinációs Apparátus szintjén az egyes folyamatok koordinált megvalósíthatóságát. A szabályzat – amely betartása kötelező érvényű volt minden együttműködésben érintett szolgálat számára – kimondta, hogy tudományos kutató és kísérleti-konstrukciós munkát a felek önállóan, vagy egyesített erővel folytathatnak.

A fejlesztési feladatok mintegy megrendelőjeként mindig azon ország rádióelhárító szolgálata jelent meg, amely országban az adott munkákat folytatták. Ebben az esetben a fejlesztésekért a „megrendelő" fél volt felelős. Több országot érintő feladatok esetén pedig a rádióelhárító szolgálatok nemzetközi együttműködését koordináló Apparátus hatáskörébe került annak meghatározása, hogy melyik szolgálat kerül felelősként megjelölésre. Fontos elemként jelent meg a megrendelő szerv kötelességeként a Koordinációs Apparátus irányába az időszakonkénti tájékoztatási kötelezettség is, a fejlesztések eredményeinek közös megtekintése, illetve a kísérleti mintapéldányok „kipróbálási programjának és metodikájának" egyeztetése.

Mindez talán egyfajta „szakmai, mérnöki függetlenséget" jelenthetett a fejlesztéssel foglalkozó szakmai kör számára, azonban a nemzetközi szintű rádióelhárító együttműködés központosítottsága ebben a kérdésben is megmutatkozott. A koordinációs szervezet fenntartotta magának a jogot, hogy "évente legalább egyszer [....] megismerkedjen a fejlesztés állapotával". További lehetőségei közé tartozott, hogy a fejlesztést végző szolgálattal összehangolva, bevonja más együttműködő szolgálatok szakembereit a fejlesztés bármely szakaszában az eredmények megtekintésébe és a technikai konzultációk folytatásába. A szabályzat kitért arra is, hogy abban az esetben, ha az adott szolgálat által folytatott fejlesztési feladat nem megfelelő műszaki szinten folyt, „nem a szolgálatok közös érdekeinek megfelelő irányba halad", esetleg a tervezett határidőre nem fejeződne be, beavatkozhattak, és közös értekezlet keretében vitathatták meg a munka „sikeres befejezéséhez szükséges" intézkedéseket.

[41] Olyan tevékenység, amely az új technikai eszköz „kísérleti mintapéldányának létrehozásával kapcsolatos munkakomplexum elvégzését irányozta elő, a tudományos-kutató munka vagy korábban folytatott fejlesztések alapján. A kísérleti-konstrukciós munka a berendezés kísérleti mintapéldányának elkészítésével ért véget, amelyek a berendezések sorozatgyártásához szükségesek."

Érdekes módon került szabályozásra a szolgálatok közötti együttműködés rendszerében megjelenő a fejlesztési munkák költségeinek kérdésköre is. Ezek a kiadások minden esetben a megrendelő szolgálatokra hárultak, azok költségvonzatainak a többi együttműködő szervvel történő megosztása nélkül. A felmerülő költségek viselésénél a fejlesztés adott szakaszaiban mindemellett nem kerülhettek figyelembevételre a későbbi sorozatgyártás szempontjai, valamint a fejlesztés folyamatok során felmerülő költségek utólag sem voltak megjeleníthetőek az eszköz árában.

Anélkül, hogy részleteiben ismertetnénk a teljes fejlesztési folyamatot, érdemes megjegyezni, hogy az adott eszköz elkészüléséig számos nemzetközi szintű egyeztetésre kellett hogy sor kerüljön. Az átvételi eljárás első körben az érintett tagország szintjét történt, majd ezt követhette a nemzetközi szakemberekből álló bizottság átvételi munkája. Az eszközök sorozatgyártási feladatai, a szükséges ipari háttér rendelkezésre állása (állítása) pedig a fejlesztést végző országra hárultak, a Koordinációs Apparátus többi tagországának szolgálata pedig az Apparátuson keresztül adhatott eszközökre vonatkozó gyártási megrendelést. Az új technikai eszközökhöz kapcsolódó oktatási-képzési feladatok szintén a kidolgozó szolgálatokra hárultak.

A különböző képzések egyébként is fontos szerepet töltöttek be a rádióelhárító tevékenység színvonalas és eredményes ellátásában. Az újonnan rendszerbe állításra kerülő technikai eszközök üzemeltetésének elsajátításához szükséges képzések mellett fontos elem volt a gyakorlati feladatok közvetlen végrehajtásában érintett távírászállomány képzése, valamint a műszaki-technikusi feladatokat ellátó mérnöki szakembergárda ismereteinek folyamatos bővítése. Ezekre mind az egyes szolgálatok belső képzéseiként, mind különböző nemzetközi szinten megvalósuló képzések terén találhatunk példákat. Eredményként a rádióelhárító szakterületen egyre magasabb képzettségű, és szakmai ismeretekkel rendelkező szakemberek látták el feladataikat, amelyek közvetlenül kihatottak a felderítési, valamint iránymérési feladatok eredményességére.

VI. Az utótalálkozók

Az utótalálkozók rendszere a Koordinációs Központ (később Apparátus) egész történetét végigkövetve rendszeres fórumként szolgált a rádióelhárító szolgálatok együttműködését érintő kérdések megvitatására és egyeztetésére. A szolgálatok vezetőinek részvételével megtartott utótalálkozók a kezdeti időszakban alapvetően a szükséges infrastrukturális körülmények megteremtésére és a szakmai feladatok „beindítására" vonatkozó napirendi pontokkal foglalkoztak. A későbbi – igaz már ritkábban megtartott – találkozók pedig az aktuális rádiós operatív helyzet részletes áttekintése mellett a technikai rekonstrukció, az eltelt időszak beszámolási és az elkövetkező évek feladatainak meghatározási fórumává vált.

- 1956. január 17-21. között Varsóban[42] tartották meg az alapítás utáni *I. ülésüket* a Szovjetunió és az „európai népi demokratikus országok" rádióelhárító szolgálatainak képviselői. Az együttműködés szervezési és műszaki kérdései mellett két fontos kérdéskört tárgyaltak meg, amelyek során megállapodtak az ügynöki rádióhálózatok és rádióközpontok egységes elnevezéséről és egyezményes jeleiről, valamint a rádiófelderítő központok és iránymérő állomások egyezményes számozásáról (illetve arról, hogy növelik azok számát a tagországokban).

- A Koordinációs Központ *II. ülésére* 1956. március 27-31. között került sor. Az ülésen megvitatott fontosabb kérdések között szerepeltek, az ellenséges ügynöki rádióadások felderítésének megszervezésével kapcsolatos javaslatok, tervek, illetve az eligazítás és a razziák[43] kérdései. Utóbbi kapcsán a Központ rendszeresen elkészítette és megküldte az együttműködő rádióelhárító szolgálatoknak azok levezetésének tervét. Ennek lényege abban mutatkozott meg, hogy az összes szolgálat egy keskeny frekvencia-sávtartományra összpontosítja minden ellenőrzési képességét, így az ott esetlegesen dolgozó ügynöki vagy ismeretlen rádióadások felderítési valószínűsége lényegesen megnő.

[42] Az I-VII. Utótalálkozók helyszíne minden esetben Varsó volt, 1958 februárjától következik be változás.
[43] Értsd: konkrét ügynöki ellenállomás adott sávtartományban és időszakaszban történő keresése az összes együttműködő RESZ (Rádióelhárító Szolgálat) által.

Ezen a találkozón vitatták meg és fogadták el a Kínai Népköztársaság rádió-ellenőrző szolgálatának részvételét a Koordinációs Központ munkájában. Kína képviselői az együttműködő szolgálatok határozata alapján közvetlenül részt vehettek a Koordinációs Központ üléseinek a munkájában, megfigyelői és javaslattételi joggal. A határozat alapján a kínai képviselők részére rendelkezésre bocsátották az 1955-ös alakuló prágai értekezlet jegyzőkönyvét, az ülésen készített egyéb dokumentumokat, tájékoztató és operatív technikai anyagokat, illetve felvilágosítást adtak a Kínai Népköztársaság képviselői által feltett szakmai kérdésekre. (Jelenlétük vélhetően az együttműködő országok rádió-elhárítási tapasztalatainak megismerésére irányulhatott.) A tapasztalatcsere során különböző írásos anyagokat adtak át a kínai képviselőknek, amelyek a rádióelhárító szolgálatok szervezési, munkamódszerbeli és technikai felszereltségének kérdéseivel foglalkoztak. Megállapodtak abban, hogy a kínai fél a lengyel rádióelhárító szolgálaton keresztül tartja a kapcsolatot az együttműködő országokkal és a Koordinációs Központtal továbbá, hogy őket semminemű anyagi kötelezettség nem terheli a Központ felé.

- A Koordinációs Központ *III. ülését* 1956. május 30-31. között tartották. Fő napirendi pontjai többek között a Koordinációs Központ munkatervének végrehajtásával, a rádióállomások nyilvántartásának módjaival, valamint a rövidhullámú iránymérő állomások létrehozásával és telepítésével szemben támasztott taktikai és technikai követelményekkel függtek össze[44].

- A Koordinációs Központ *IV. ülését* – amely kibővített ülés volt – 1956. szeptember 24-27. között tartották. Fő napirendi pontja az együttműködő szolgálatok technikai felszerelésére vonatkozó javaslat megvitatása és elfogadása volt. Az ülés során áttekintették az együttműködés kezdetétől felmerült tapasztalatokat, a rádióelhárító munka eredményességét, javításának lehetőségeit, továbbá az iránymérési vezénylések teljesítésének kérdéseit. Az iránymérő állomások által biztosított mérési eredmények térképi megjelenítésére a Szovjetunió különleges katonai térképeket biztosított a tagországok részére, amelyeken a mérési eredményeket, illetve azok

[44] ÁBTL 1.6. K/270 A Koordinációs Központ III. ülésének jegyzőkönyve. (Varsó, 1956. május 30-31.)

metszéspontját manuálisan meg lehetett jeleníteni. A szakemberek megbeszélték a nyilvántartások létrehozásának, működtetésének problémakörét, a felderített ismeretlen rádióadások beazonosításának kérdéseit, továbbá a belső rádióhálózatok nyilvántartásának kialakítását. (Az ülésről szóló jegyzőkönyv szerint[45] a kibővített ülésen két fővel részt vett a Kínai Népköztársaság küldöttsége is.)

- A Koordinációs Központ *V. ülésének megrendezésére* 1957. február 19-22. között került sor[46]. Az ülés előtti időszakban költöztették át a Központ apparátusát és eszközeit a lengyel Belügyminisztérium új épületébe. A napirendi pontok sorában szerepelt a szokásos szakmai és műszaki kérdések megvitatásán túl az egységes szakmai továbbképzés tervezete, külön kiemelve a vezetőképzés területét. A tagországok ezen az ülésen vették tudomásul a magyar küldöttség bejelentését arról, hogy a magyar fél 1957. március 15-ével újra teljes körűen bekapcsolódik az együttműködés munkájába. Intézkedtek arról, hogy a Szovjetunió lássa el a magyar együttműködő partnert a fenti időpontig a közös munkához szükséges dokumentumokkal és anyagokkal.

Az ülésen külön napirendi pontként jelent meg a Koordinációs Központ 1956. évi költségvetéséről szóló tájékoztatás[47].

- A Koordinációs Központ *VI. ülését* 1957. július 24-25. közötti időszakban tartották. A napirendi pontok között az adott évi együttműködésre vonatkozó munkaterv végrehajtásáról szóló beszámoló, új rádióelhárító készülékek kidolgozásának megszervezésével kapcsolatos javaslat, valamint a Koordinációban dolgozó munkatársak fizetéseinek, illetve az együttműködő szolgálatok pénzügyi befizetéseinek és azok felhasználásának egyeztetése jelentek meg[48].

[45] ÁBTL 1.6. 92-4174/56. (K-361.) A Koordinációs Központ IV. ülésének jegyzőkönyve. (Varsó, 1956. szeptember 24-27.)
[46] ÁBTL 1.6. K-41/1957. A Koordinációs Csoport V. ülésének jegyzőkönyve. (Varsó,1957. február 19-22.)
[47] A vonatkozó adatok alapján az együttműködés költségvetése 1 128 536 rubel volt. Ebből fel nem használt maradványként mutatkozott 267 243 rubel, amely nagy része 1957-re került átvitelre, ezáltal csökkentve az egyes országok hozzájárulását.
[48] 1957-ben a költségvetési tervezete 959 230 rubel volt. A költségvetésben olyan fő tételek jelennek meg, mint fizetés, kiküldetési díj, közlekedési kiadások, adminisztratív kiadások, ruházat, összeköttetés, vagy akár tanulmányi és kulturális kiadások. Az első

- A Koordinációs Központ *VII. kibővített értekezlet* 1958. február 18-21. között tartották[49]. Napirendi ponton szerepelt az együttműködő munka eredményessége és az iránymérő hálózatok teljesítménye. A résztvevők megállapodtak abban, hogy az együttműködő szolgálatoknál megszervezik a rádióamatőr rádióforgalmak ellenőrzését, a rádió engedélyek nyilvántartási rendszerét, illetve azok kiadásának ellenőrzését. (Erre – az áttekintett dokumentum alapján azért volt szükség, mert operatív információk keletkeztek arra vonatkozóan, hogy az ellenséges ügynökök rádióamatőr forgalmazás fedésével tartottak összeköttetést ügynöki rádióközponttal.) A magyar rádióelhárítás ebben az időszakban hatósági jogkört kapott a tekintetben, hogy a rádióamatőr forgalmakat ellenőrizze, az engedély nélkül vagy szabálytalanul dolgozó amatőröket figyelmeztesse, eszközüket elkobozza. A feladat végrehajtása mellett a szolgálat kijelölt munkatársai széleskörű kapcsolatokat építettek ki a rádióamatőr szervezetekkel. Ezen az ülésen fogadták el a Koordinációs Központ új alapszabályát, amely módosítás érintette a helyettesek számát is. Három főből álló vezetést választottak, ahol az első számú vezetőt továbbra is a Szovjetunió rádióelhárító szolgálata delegálta. Két fő helyettest választottak a korábbi három helyett, ahol az egyik a Lengyel Népköztársaságból, a másik a Csehszlovák Népköztársaságból került ki. A magyar helyettesi feladat ekkor került ki az alapszabályból.

Megállapodtak továbbá, hogy ezentúl szükség szerint, de évente legalább két-három alkalommal tartanak együttes ülést, évente egyszer az együttműködő szervek vezetőivel kibővítve. Az elkövetkezendő időszakban ezeket az üléseket minden alkalommal másmás, az együttműködésben résztvevő országban tartották. Lénye-

félévben mindebből csak közel 300 ezer rubelt használtak fel, amelyben a legjelentősebb tétel a bérjellegű kiadás volt (a teljes kiadás kb. ¼-e). Vélhetően a jelentős maradványok okán 1958-ra már jóval kevesebb, összesen 515 216 rubelt terveztek be. ÁBTL. 1.6. K-181/1957.
A későbbi ülések anyagai (VIII. ülés) alapján az 1958. évi előirányzat 711 600 rubel volt, amelyből 308 600 rubelt terveztek bér jellegű kiadásokra. Az adott évben a teljes tervezet 88,5 %-a került felhasználásra. 1959-re a tervezés 742 700 rubelre vonatkozott, amelyből 285 ezer rubel a „kiszolgáló személyzet fizetését", míg 101 600 rubel az adminisztrációs-gazdasági kiadásokat fedezte. ÁBTL. 1.6. 77-2/357/1959. Kivonat a Koordinációs Központ IX. ülésének jegyzőkönyvéből. (Berlin, 1959. február 10-14.)
[49] ÁBTL. 1.6. 377-128/1958. Jelentés a Koordinációs Csoport VII. (kibővített)üléséről. (Varsó, 1958. február 18-21).

ges változás mellett döntöttek a Koordinációs Központ apparátusának összetételét érintően is. A három szektor helyett két szektor hoztak létre, úgymint a rádiófigyelési anyagok elemzését és összesítését ellátó operatív szektort, valamint a műszaki-technikai-fejlesztési kérdésekkel foglalkozó műszaki szektort. Jelentősen csökkentették a Központ apparátusának létszámát is (37 főről 12 főre, amely közül 3 fő látta el a titkársági teendőket). Ezzel jelentősen lecsökkentették a fenntartási költségeket évi 900 ezer rubelről 600 ezer rubelre. Az apparátus állományának vezénylési ideje is megváltozott, és a munka folytonosságának biztosítása érdekében a korábbi 2 évről 3 évre emelkedett.

- 1958. augusztus 12-15. között tartották Bukarestben a Koordinációs Központ *VIII. ülését*[50], amelynek fő napirendi pontjai között az iránymérő állomások munkájának nyilvántartása, a felderítő munka értékelése, a technikai kérdések megvitatása, a pénzügyi elszámolás és a felderítő munka irányainak meghatározása jelentek meg. A találkozón megállapodtak abban, hogy az NDK Rádióelhárító Szolgálatának az eddiginél nagyobb segítséget nyújtanak az ügynöki rádióközpontok, ellenállomások felderítésében, illetve helymeghatározásában.

- Az 1959. február 10-14. közötti időszakban a Koordinációs Központ és az Együttműködő Rádióelhárító Szolgálatok (RESZ) Berlinben tartották a *IX. kibővített értekezletüket*[51]. A rádiós helyzet aktuális operatív értékelése rámutatott az egyoldalú ügynöki rádióközpontok megjelenésének térnyerésére, az új típusú ügynöki ellenállomások (NRITA: nagyon rövid ideig tartó adás) elterjedésére. Erre az időszakra tehető a magyar rádióelhárítás új objektuma építésének és technikai rekonstrukciójának befejezése is, ahol a magyar (41. RESZ) Rádióelhárító Szolgálat 1959-ben a munkát 18 távírász munkahellyel és 5 iránymérő állomás rendszerbe állításával kezdte meg.

- 1960. május 30. és június 2. között Budapesten tartotta *X. ülését* a Koordinációs Központ. Napirendi pontként értékelték az aktuális operatív munka viszonyait, beszámoltak a szervezet éves munkájáról. Megállapodtak abban, hogy átszervezik a Központ munkáját, és tovább csökkentik az ott dolgozó apparátus létszámát 7-8 főre. A Központ vezetője – aki egyben első elnöke is volt – lemondott, és ideiglenesen a lengyel és a cseh helyettesek vezették a szervezetet[52].

[50] ÁBTL 1.6. 377/624/1958 Jegyzőkönyv az 1958. augusztus 12-15. között Bukarestben tartott Koordinációs Központ VIII. üléséről.

[51] ÁBTL 1.6. 77-2/357/1959. Kivonat a Koordinációs Központ IX. ülésének jegyzőkönyvéből. (Berlin, 1959, február 10-14.)

A X. ülést, annak napirendi pontjai, illetve az ott elhangzottak alapján mérföldkőnek is lehet nevezni, hiszen az 1950-es években megszokott „a szovjet elvtársak majd megmondják, hogy mit kell csinálnunk" állapottól eltérően a vizsgált szakmai körben először bírálták a vezetők munkáját, és tettek komoly lépéseket a szakmaiság megerősítése és a lózungoktól való elszakadásra. Például a magyar delegáció vezetőjének hozzászólásában rendkívül élesen kiemelte, hogy bár sok anyagi erőforrást és energiát öltek bele a magyar rádióelhárítás létrehozásába, műszaki felszereléseinek kialakításába, mégsem látják az elvárható operatív eredményességet. Külön kiemelte, hogy az eredménytelenségek mögött emberi tényezőket látnak, és nem csupán a rádiótávírászokét, hanem elsősorban a vezetőkét. A delegáció vezetője megjegyezte, hogy a vezetők – és itt a magyar vezetőkre is gondolt – nem támasztanak kellő követelményeket, illetve a saját maguk által meghatározott feladatokat sem teljesítik, továbbá nem törődnek sem a beosztottakkal, sem a munkával. Az ülés jegyzőkönyvében megjelenő határozati részben a szervezet részéről is megjelennek a magyar felet érintő további kritikák. Így például az iránymérési vezénylések végrehajtása terén, ahol „...különösen a Magyar Népköztársaság rádióelhárító szolgálatának iránymérő állomásai nem dolgoznak kielégítően". Az ülés határozatában a munka eredményessége további javításának céljait hangsúlyozták, így új technikai készülékek („Villám" típusú készülék, UKW-készülék, illetve a „Pelikán" típusú iránymérő berendezés) kidolgozását, és minél hamarabbi rendszerbe állítását.

Kimondták, hogy a Koordinációs Központra úgy kell tekinteni a jövőben, mint aki koordinálja az együttműködő rádióelhárító szolgá-

[52] A X. ülésen határozatot hoztak, miszerint a Rádióelhárító Szolgálatok vezető képviselői eleget tesznek a Központ vezetői tisztségét 1955-től ellátó Szergej Varfolomejevics Kanyiscsev vezetői tisztsége alóli felmentésére vonatkozó kérésének. ÁBTL. 1.6. 60-1204/60. X. ülés jegyzőkönyve. Budapest, 1960. május 30.-június 2.

latok által figyelendő sávtartományokat, összesíti és elemzi a felderítési anyagokat és eredményeket, azokat megküldi az együttműködő szolgálatoknak, segítséget nyújt az egyes tagországok rádióelhárító szervei részére, de külön kiemelték, hogy az operatív munkáért az adott ország rádióelhárító szolgálatának vezetője a felelős.

A X. ülésen többek között megállapították, hogy a szolgálatok az elmúlt öt év alatt rendkívül sokat tettek a szakmai munka megteremtése érdekében, fel kellett építeni a rádióelhárítás szolgálatait, megteremteni a technikai felszereltséget, a személyi állomány szakmai képzettségét. Az elmúlt időszakot értékelve megállapították, hogy sikeresen megszervezték a szolgálatok munkavégzését, megteremtették az objektumok műszaki felújítását, illetve új objektumokat építettek. Útjára indították a „káderképzést", és végrehajtották a személyi állomány feltöltését. Kritikai észrevételek is megjelentek, amely soraiban megállapították, hogy a szolgálatok szervezeti felépítése, munkaszervezése nem megfelelő, túl sok a vezető beosztású munkatárs, így „a felelősség nehezen nyomon követhető, illetve túl sok emberen oszlik el". Az értekezleten külön felhívták a figyelmet a technikai eszközök folyamatos fejlesztésére. Az operatív munka végrehajtásával azonban – saját megállapításuk alapján – a szükséges mértéknél kevesebbet foglalkoztak. Ettől a gyakorlattól csak az NDK Rádióelhárító Szolgálata tért el, amely szoros kapcsolatot tartott fenn az állambiztonsági szervük operatív részlegeivel, és kiemelt figyelmet fordított a szakmai együttműködésre. Ennek okai között kereshető, hogy az NDK esetében nagy hangsúlyt helyeztek az URH- sávtartományban dolgozó rádiós ügynökök felderítésére is, amely munka nem volt jellemző a többi szocialista ország rádióelhárítására (kivéve a szovjet állambiztonsági szerveket). Kritikaként fogalmazódott meg, hogy korábban az egyes rádióelhárító szolgálatok az operatív szervektől elszigetelten dolgoztak, a rádióelhárítás eredményeit nem osztották meg az operatív szervekkel, így azok nem ismerték kellően a rádiófelderítés tevékenységét és lehetőségeit, ezért kölcsönösen segíteni sem tudták egymás munkáját.

- *A Koordinációs Központ XI. kibővített értekezletére 1965. februárban kerülhetett sor, azonban erre vonatkozó beszámolót, illetve egyéb iratanyagot az áttekintett dokumentumok között nem találtunk. Időpontja az ezt követő XII. értekezlet egyes irataiban szereplő XI. értekezletre való visszautalásból ismerhető meg.*

- 1967. november 20-25. között tartották Berlinben a *XII. kibővített értekezletet*. Ennek során határozatot fogadtak el, hogy az együttműködő szolgálatok által felvállalt feladatok végrehajtására a Koordinációs Központ helyett létrehozzák a Koordinációs Apparátust[53]. A változások egyik generátora a lengyel Szolgálat volt, amely a Koordinációs Központ irányító szerepével és a kötelező műszaki rekonstrukciókkal sem értett teljes mértékben egyet. Még azt is felvetették, hogy töröljék az alapszabályból, hogy a Koordináció hivatalos nyelve az orosz. A szovjet delegáció ezzel szemben a rádióelhárító szolgálatok együttműködését az állambiztonsági szervek együttműködésévé kívánta tenni, amely eredményeképpen minden lényeges kérdésben az együttműködő országok miniszterhelyetteseinek kellene dönteni, irányítani és koordinálni, a rádióelhárító szolgálatok vezetői pedig szemináriumszerű üléseken résztvevő, tárgyaló felek lettek volna. A szovjet delegáció a rendkívüli helyzetekre vonatkozó („M" helyzet) magyar fél által előterjesztett javaslatokat nem támogatta, amelynek oka az volt, hogy nem akarták széles körben megosztani az együttműködő országokkal ez irányú terveiket, másrészt azon eszközök, amelyek fejlesztés vagy kidolgozás alatt voltak, nem igazán voltak alkalmasak az „M" helyzetben való felhasználásra.

A kibővített értekezlet írásos anyagaiból[54] kitűnik, hogy bizonyos ellentétek voltak az egyes országok delegációi között, és ez rányomta bélyegét az ülés munkájára. A lengyel fél kvázi ellenzéki magatartását a bolgár és az NDK delegáció igyekezett ellensúlyozni. A magyar hozzászólás is kellően kritikus volt, hiszen kiemelte, hogy a rádióelhárító munka eredményessége nem érte el azt a színvonalat, amely az ellenséges hírszerző szervek elleni harc operatív és technikai fejlődése megkövetelte volna. A magyar fél több javaslatát is elfogadták, de például azt, hogy a polgári kutatóintézeteket is vonják be a technikai fejlesztésekbe, rekonstrukciókba, a szovjet fél nem támogatta. Több kritikát kapott a technikai eszközök megbízhatósága, és több szolgálat is kifejtette, hogy rendszerbe állítás, il-

[53] ÁBTL 1.11.8. 99-3035/8/67. Jelentés a KK XII. Kibővített üléséről. 1967.
[54] ÁBTL 1.11.8. Koordinációs Központ - XII. Ülés Jegyzőkönyve

letve megvétel előtt szeretné az eszközöket élesben kipróbálni. Mivel minden résztvevő ország hadiipara gyártott rádiós eszközöket, de azokat főleg a hadsereg alkalmazta, a tagországok ezek beszerzésének alacsonyabb költségei miatt azokat ki akarták próbálni, illetve rendszerbe állítani.

Az értekezleten folytatódott a rendkívül kritikus, illetve önkritikus hozzáállás a végrehajtott munka értékelése során. A beszámolóval szemben is igen kritikus, több hiányosságot felsoroló hozzászólások voltak, többek között a magyar delegáció részéről is. Hiányosságként említették, hogy a rádiós ügynökök elfogásával kapcsolatos ügyeket nem a jelentőségének megfelelően ismerteti a beszámoló, nem tér ki arra, hogy rádiófelderítés milyen konkrét szerepet töltött be a rádiós ügynökök lebuktatásában, illetve elfogásában.

A beszámoló az egyes rádióelhárító szolgálatok munkájáról, annak eredményességéről nem adott számszerű tájékoztatást, illetve nem értékelte kellő mértékben az iránymérő állomások hatékonyságát sem. A magyar beszámolóból említést érdemel, hogy külön kiemelték a magyar szervnél végrehajtott vezető- és stílusváltást. A magyar delegáció vezetője megemlítette, hogy a szolgálat munkája sokat javult, a személyi állomány összetétele pozitív fejleményeket mutat, több a diplomás mérnök és az adatfeldolgozó szakember. Külön kiemelte, hogy a nemzetközi statisztikai adatok szerint a magyar rádióelhárítás úgy a felderítésben, mint az iránymérésben, előkelő helyen áll. A szakemberek megegyeztek abban, hogy mivel a nemzetközi rádióelhárítás technikai rekonstrukciójára irányuló MINERAL fedőnevű terv nem tartalmazza az URH-sávtartományban végzendő rádió-elhárítási képességek megteremtését, illetve az „egyoldalú rádióadások" felderítésének ez irányú technikai eszközeivel kapcsolatos fejlesztési terveket, ezért ezeket a feladatokat a JANTÁR fn. tervben[55] külön kidolgozzák.

[55] ÁBTL 1.11.8. 6 doboz 99/693-157/67 (K-133/67.) „Felsorolás" c. anyag (...kishatósugarú ügynöki rádióösszeköttetések és az ügynöki rádióközpontok egyoldalú adásainak vételével foglalkozó személyek felderítésére felhasználható műszaki eszközökről – fn. Jantár)

- A *XIII. kibővített értekezletet* 1972. szeptember 25. – október 2. között Prágában tartották. A kibővített ülés napirendjén négy javaslat szerepelt:

1. Beszámoló a 1968-1971 közötti időszakban végrehajtott munkáról;
2. Beszámoló a tudományos kutatómunkák és kísérleti konstrukciós munkák állásáról;
3. A különleges időszaki („M" helyzeti) munkaszervezés elvi kérdései;
4. A Koordináció székhelyének megváltoztatása.

Az együttműködésben résztvevő országok eredményes időszakot zártak a beszámoló megállapítása szerint, 70 ügynöki rádióhálózat munkáját ellenőrizték, 16300 ellenállomást derítettek fel, melyek többsége (92,5 %-a) gyorsadó berendezéssel dolgozott, az adások közül több mint harminc dolgozott a szocialista országok területéről. Az értekezleten megállapították, hogy a belső tudományos kutató és fejlesztő munkák jól haladnak, különös tekintettel az új rövidhullámú berendezésekre, automata felderítő rendszerre, iránymérő berendezésekre, valamint a rejtjelző eszközökre (OBZOR, PAMJATY, LOTUS, KRISTÁLY-KVARC eszközök). Az értekezlet megállapította, hogy az új eszközök és eszközrendszerek bevezetésével ugrásszerűen megnőtt a felderítési hatékonyság, és különösen igaz lesz a PAMJATY és a LOTUS rendszerek beállításával.

Külön érdekességnek számit, hogy szemben az 1950-es és 1960-as évek tendenciáival – amelyet a szakmai őszinteség és a viszonylag korrekt kölcsönös operatív tájékoztatás jellemzett – a 70-es évek elejétől egyre inkább az volt megfigyelhető, hogy lényegesen kevesebb konkrét operatív információt osztottak meg egymással, és inkább megmaradtak az általánosság szintjén. Természetesen ez nem maradt feltűnés nélkül, és több delegáció is hozzászólásában finoman felhívta a figyelmet az észlelt változásokra. Érdekességképpen meg kell jegyezni, hogy még a kibővített értekezlet megkezdése előtt az akkori csehszlovák belügyminiszter-helyettes egy előzetes munkamegbeszélésen a már megérkezett delegációvezetőknek és a Koordinációs Apparátus vezetőinek javasolta a

székhely megváltoztatását. Elmondta, hogy a lengyel és szovjet fél egyetértése alapján az értekezlet elé fogják terjeszteni a Koordinációs Apparátus Varsóból Prágába történő áthelyezésének kérdését[56].

A lengyel delegáció ekkor még nem érkezett meg az értekezlet helyszínére, így a megbeszélés távollétükben zajlott. Természetesen a nem hivatalos megbeszélésen minden résztvevő kifejezte sajnálatát, hogy a lengyel delegáció távollétében kell véleményt mondani a kérdéskörben, ugyanakkor elviekben mindenki egyetértett a székhely áthelyezésével. A küldöttségek vezetői megjegyezték, hogy meg kell találni a megfelelő formát arra, hogy „a plenáris ülés előtt a kérdés bármely fél megsértésének elkerülésével felvethető legyen". Elfogadták azt is, hogy a 4. napirendi pontot a csehszlovák delegáció terjessze elő, természetesen oly módon, hogy méltatni kell a lengyel fél eredményeit különösen kiemelve és megköszönve, hogy megfelelő környezetet és feltételeket biztosítottak a Koordinációs Apparátus részére[57].

A témakör felvetése ennek megfelelően történt, ahol a cseh delegáció vezetője meleg hangon méltatta a lengyel felet, megköszönve az addigi körülmények biztosítását, amely nagymértékben hozzájárult a sikeres munkavégzéshez. Javasolta, hogy a következő periódusban Prága legyen a Koordinációs Apparátus helyszíne. A lengyel delegáció vezetője kiemelte, hogy a javaslatot előzetesen megvitatták a cseh féllel és az Apparátus vezetőivel, a megbeszélés eredményeiről jelentést tettek vezetőiknek, amelynek eredményeként álláspontjuk szerint az átköltözéssel szemben nincs ellenvetésük. A szovjet delegáció vezetője az átköltöztetéssel egyetértett, amelyet 1973. január 1-jéig el kellene elkészíteni, és jóváhagyásra a szolgálatoknak megküldeni az átköltöztetés anyagi indoklását és költségeit, valamint egyéb kérdéseit[58]. A kérdéskörrel kapcsolatosan a

[56] Az 1968-as csehszlovákiai eseményeket követően a Szovjetunió jelentős segítséget nyújtott a Csehszlovák szolgálat rekonstrukciójához, illetve a csehszlovák fél felderítő munkájának újraindításához. (Ezért a csehszlovák delegáció részéről a szakmai hozzászólások mellett jelentős szerep jutott a hálaömlengéseknek).
[57] ÁBTL 1.11.8. 12. doboz. XIII Értekezlet anyagai, 3. Feljegyzés
[58] A magyar delegáció a Koordinációs Apparátus székhelyének áthelyezésével kapcsolatos állásfoglalása – a tanácskozást követően, a belügyminiszter számára készített jelentése alapján – semleges volt. Mindkét székhelyet megfelelőnek tartották, így javasolták a

plenáris ülés határozatot hozott, amelyben megbízta a Koordinációs Apparátus vezetését és a csehszlovák felet, hogy dolgozzák ki a Prágába történő áthelyezés ütemezését.

Az értekezlet során merült fel az a szakmai témakör is, hogy az USA és az NSZK hírszerző szervei megszereztek néhány szocialista ország által gyártott és használt ügynöki rádióadó berendezést, amelyeket az ügynöki munkájuk során fel is használtak. Ennek okán kiemelten fontossá vált a saját adások felderítése és beazonosítása. Az automata rendszerek működtetéséhez új infrastruktúrák építése kezdődött meg[59], illetve nagy figyelmet szenteltek a személyi állomány képzésének, továbbképzésének, műszaki végzettségű szakemberek felvételének.

- A *XIV. kibővített utóértekezlet* megtartására 1974. április 2-5. között Varsóban került sor, ahol a napirendi pontok között a Koordinációs Apparátus munkabeszámolója, rádiófigyelési munkahelyek, illetve a rádiófelderítés távírászainak munkavégzéseivel kapcsolatos új utasítástervezet, az egyoldalú ügynöki adások rögzítésének új felosztási tervezete szerepelt. A Koordinációs Apparátus áthelyezése végül 1974. június hónapban megtörtént, és 1974. július 1-jétől a szervezet Prágában folytatta munkáját.

- *XV. kibővített értekezlet megrendezésére* 1975. szeptember 29. és október 3. között Várnában került sor. A tanácskozás talán legfőbb napirendi pontja a koordinációs együttműködés 20 évvel azelőtti (Prága, 1955. szept. 25.) megalapítására való megemlékezés volt.

- A szolgálatok vezetőinek *1978. évi utóértekezletén*[60] (Budapest) újraértékelték az operatív rádiós helyzetet, amely szerint továbbra is széles körben alkalmazzák a rövidhullámú sávtartomány adottságainak megfelelő rádióösszeköttetési eszközöket, előtérbe kerültek

kérdés eldöntését a cseh és lengyel felekre bízni. ÁBTL 1.11.8. 12. doboz 99-62/3/72. Jelentés 4. o.
[59] Érdekességképpen jegyezzük meg az NDK példáját, ahol az új objektum építésének környezetében a szolgálat felvásárolta a környező telkeket, az új dolgozóknak lakóépületeket építettek és az objektum környezetébe telepítették őket.,
[60] ÁBTL 1.11.8. 36-4-95/1978. Együttműködő RESZ-vezetők tanácskozása 1978. április. 11-14. Bp. K016,

azonban a nagyobb biztonságot szolgáló egyoldalú ügynöki adások (amikor is az ügynökök munkája kizárólag a nekik szóló adások vételére irányult). Folytatódott a technikai rekonstrukció is, amely kapcsán "a kibővített tanács megállapította, hogy az együttműködő szervek előtt álló legfontosabb feladat 1980-ig bezárólag, a rádióelhárító szolgálatok technikai felszerelésének lecserélése, a „PAMJATY", „SZOSZNA F-3", „FREGATT-SZP", „TISZA" és a „MINERAL-1" terv 1967-ben elfogadott előírásainak keretében kidolgozásra kerülő más rádió-elhárítási eszközökre." [61]

- Az együttműködő szervek rádióelhárító szolgálatai vezetőinek *XVI. értekezletét* Moszkvában 1979. október 22-26. között tartották meg. A tanácskozás fő témái a MINERAL-1 terv alapján fejlesztett automatizált vevőeszközök, az együttműködő szervek tapasztalatai, a rádiófigyelés és iránymérés hatékonyságának növelése, valamint a MINERAL-2 tudományos kutatómunkák általános, perspektivikus terve voltak. A tanácskozáson több fél is kiemelte „a számítógépek alkalmazásának szükségességét[62] és elkerülhetetlenségét" a rádióelhárítás munkájában.[63]

- 1984. október 15-18. között került sor a Koordinációs Apparátus *XVII. utóértekezletére* Prágában, amelyen a bolgár, a magyar, az NDK, a lengyel, a csehszlovák és a szovjet állambiztonsági szervek rádióelhárító, valamint fejlesztési szolgálatainak vezetői vettek részt.[64] A tanácskozás napirendjében – a vonatkozó előterjesztés alapján – olyan témakörök jelentek meg, mint a rádiós helyzet és a rádióelhárító munka javításával összefüggő intézkedések sajátosságai, az URH- sávtartományú technikai eszközök áttekintése, valamint a rádióösszeköttetés fejlődési irányaira vonatkozó előrejelzés (Raduga-2 fedőnevű tudományos kutató- munka) befejezésének rendje. A beszámolók és a hozzászólások alapján többek között megfogalmazódott, hogy a rádióelhárítás szempontjából megjelenő célországok felhasználják az URH-sávtartományt az új műholdakon keresztül történő nagytávolságú ügynöki-rádió-összeköttetésekre.

[61] uo.
[62] A COCOM-listás alkatrészek beszerzése eredményeként már 1968-ban több szocialista ország elemző-értékelő részlege használt számítógépet munkájához.
[63] ÁBTL 1.11.8. 98-22-3/4/79.
[64] ÁBTL 1.11.8. 36-4-17/2/1984. Jelentés. 98-538/1/1984. sz. Munkajegyzőkönyv

Mindezek alapján, valamint az operatív helyzet figyelembevételével állásfoglalásában a tanácskozás azt ajánlotta, hogy a szolgálatok hozzanak intézkedéseket az URH- sávtartományban való munka megszervezésére és kiterjesztésére. A Koordinációs Apparátus állásfoglalásában azonban szükséges tartotta az URH-sávtartományú technikai eszközök kidolgozása és létrehozása területén (is) a tevékenység koordinálását.

- 1987-ben Berlinben került sor a Koordinációs Apparátus *XVIII. (egyben utolsó) értekezletére*[65]. A tanácskozás keretében az Apparátus vezetése beszámolt az együttműködő szervek 1983-87 közötti időszakának eredményeiről és a korábbi határozatok teljesítéséről. A tanácskozáson külön napirendi pontot képviselt az „új technikával történő felszerelés terve", vagyis a MINERAL-3 fejlesztési terv tervezete. Mindez már az URH és a műholdas technikai kommunikáció ellenőrzésének kérdéseit érintette. A jegyzőkönyv határozati részében megjelenő szövegezés értelmében a tanácskozás „elismeri a műholdas ügynöki rádió-összeköttetések lefigyelési kérdéseivel kapcsolatos koordinálás szükségességét. Megbízza a Koordinációs Apparátust a megfelelő javaslatok kidolgozására." A résztvevők egyetértettek a MINERAL-3 tervezet ajánlásaival, amely előirányozta a rádióelhárító szolgálatok új technikával 2000-ig történő szakaszos felszerelését.

Tervbe vették továbbá az „ellenséges" rádiókapcsolatokra vonatkozó, tudományosan megalapozott előrejelzések elkészítését, valamint meghatározásra kerültek a rádióelhárítás felszereltsége további tökéletesítésének alapvető irányai is. Ezen a tanácskozáson került sor a Koordinációs Apparátus Alapszabályának „új megszerkesztésére", amely figyelembe vette a rádióelhárítás eszközeinek koordinált fejlesztését. A tanácskozáson tehát számos határozatot fogadtak el (pl. Alapszabály, valamint az együttműködő szervek rádióelhárító szolgálatainak részére végzendő tudományos és kutató munkák rendjéről szóló Szabályzatot). Mindez egyrészről jelezte a szervezet gyors megújításának szükségességét és lehetséges irányát.

[65] ÁBTL 1.11.8. 98-126/20/1/87. Jegyzőkönyv a rádióelhárító munka területének koordinálását végző európai szocialista országok együttműködő biztonsági szervei delegációinak XVIII. Tanácskozásáról. (Berlin, 1987.)

VII. A nemzetközi rádióelhárítás eszközrendszere

Az együttműködés történetét áttekintve, fennállásának időszaka több szempont alapján is szakaszolható. Alapul egy 1975-ben készített hivatalos beszámolót[66] idézünk, amely átfogóan ismertette az addig eltelt időszak felosztását és főbb sajátosságait. A beszámoló, az együttműködésben érintett rádióelhárító szolgálatok fejlődését több szakaszban összegezte:

1956-1960-ig tartó időszak:

- Ebben az időszakban befejeződött a szervezet létrehozása, szervezése, az együttműködés hatékony formáinak és módszereinek kutatása.
- A szolgálatok műszaki eszközei tekintetében az időszakban lezajlott az első rekonstrukció, a korábbi technikai eszközök lecserélése érdekében. Az első rekonstrukciós időszak 1960-ban fejeződött be.
- Ebben az időszakban a Koordinációs Központ tevékenységét az aktív tárgyalások, tanácskozások és közös munkatervek kialakítása jellemezte.

1960-1967-ig tartó időszak:

- Kidolgozásra került a közös munka egységes módszere, a szolgálatok műszaki képességeihez illeszkedve megtörtént a szakemberek képzése.
- „A Koordinációs Apparátusnak, a szolgálatokra munkájára gyakorolt hatása korlátozva lett, megváltozott a struktúrája és feladata"[67], valamint rendszeressé váltak a koordináció tanácskozásai.
- Az időközben fejlődő technikai környezethez igazodva döntöttek a technikai eszközrendszer újabb rekonstrukciójáról. A kidolgozásról 1965-ben Prágában az együttműködő szolgálatok XI. Kibővített Tanácskozásán állapodtak meg, majd a kidolgozott tervet 1967-ben a XII. Kibővített Tanácskozáson fogadták el.

[66] ÁBTL 1.11.8. 98-13-4/75. A Koordinációs Apparátus vezetője által a Magyar Népköztársaság Belügyminiszter-helyettese részére megküldött, az együttműködő RESZ-ek 1973-1975 éves időszakban végzett együttes munkájáról és a Koordinációs Apparátus tevékenységéről szóló beszámoló. (Prága, 1975. VII. 28.)
[67] Uo.

1968-1973-ig tartó időszak:

- A MINERAL fejlesztési terv gyakorlati végrehajtásának szakasza, amely során az együttműködésben érintett szolgálatok létrehozták az „állandóhelyű, automatizált rádióelhárító rendszert".

1973-tól tartó időszak:

- Az időszak elején megkezdődött a szolgálatok „új, korszerű, automatizált technikával történő" rekonstrukciója, amelynek végét – a hivatkozott beszámoló – az évtized végére jósolta.

A fentiek talán jól jelzik, hogy a tevékenység alapvető elemét az eszközrendszer folyamatos, külső környezethez igazodó megújítása biztosíthatta. Az együttműködés keretében működtetett technikai eszközrendszerek átfogó rekonstrukcióját így szervezetten, az úgynevezett MINERAL fedőnevű fejlesztés(ek) keretében kívánták megvalósítani. Ezek (MINERAL I-III) alapvető céljai, az ügynöki rádiós összeköttetések helyzetének és módszereinek fejlődése mentén, a rádióelhárító szolgálatok hatékonyságának folyamatos növelése volt.

MINERAL-1 fejlesztés (automata felderítő, rögzítő és iránymérő rendszer fejlesztése és rendszerbeállítása)

A technikai eszközrendszer rekonstrukciójára irányuló fejlesztések első időszakában (MINERAL-I) minden nemzeti rádióelhárító szolgálat, így a magyar szervek is áttekintették eszközrendszereiket, feladataikat és keresték a továbblépés lehetőségeit[68]. Ennek során a magyar félnél az alábbiak feladatok merültek fel:

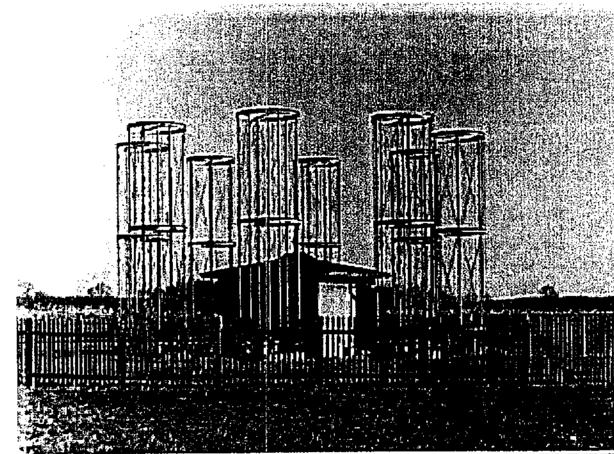
- Antennarendszerek felülvizsgálata;
- Rövidhullámú ügynöki rádióadások felderítésére és vételére alkalmas eszközrendszerek;
- Krot-M vevő[69];

[68] ÁBTL, Mineral fn. fejlesztési terv és rekonstrukciós leírás 1967.
[69] 1957-től megjelenő felderítő vevő, amely kiváltása 1967-ben merült fel.

- Lehetséges új eszközrendszer a Mechanikai Laboratóriumi Vállalat R-1250-M vevője, továbbá az R-1350 M típusú panoráma és frekvenciaanalizáló;
- Iránymérő képességek, eszközök áttekintése (1967-ben LÉNA-SZ típusú stabil iránymérő, R 301 AM gépjárműbe telepített, R-3045 középhullámú iránymérő berendezés);
- A magyar szolgálatnál 1965-től vezetik be az ún. POV-munkahelyet, amely az iránymérési eredmények összegyűjtése és az együttműködő szolgálatok operatív együttműködése kapcsán látott el szakfeladatokat[70];
- Ide sorolható a közeltéri rádióirány-mérés eszközrendszere is, amelyről a vonatkozó levéltári anyagban azonban megjegyzik, hogy a rendelkezésre álló, rövidhullámú rádióadások közeltéri[71] behatárolására alkalmas eszközök (RP-4, RP-5, R-11-P, OREL-1) alkalmazása terén kevés szakmai tapasztalat állt (a magyar félnél) rendelkezésre;
- Rögzítés - lejátszás - elemzés feladatkörhöz tartozó eszközrendszerek áttekintése (a felvételek rögzítése az Mechanikai Laboratórium 20 csatornás szalagos magnetofonjával, a lejátszás-elemzés pedig több berendezéssel valósult meg).

Magyar részről konkrét feladatok az 1967-es berlini kibővített Koordinációs értekezlet után fogalmazódtak meg[72]. Ekkor került előtérbe például a SZOSZNA és a FREGAT iránymérő rendszer tanulmányozása a Szovjetunióban, vagy a III/V-6. Osztály (amely a rádióelhárítás műszaki fejlesztésével foglalkozó terület volt) feladataként megjelenő, a rekonstrukció I. szakaszához kapcsolódó fejlesztések megkezdése (antennák, tápvonalak kiépítése) is. Meghatározásra került, hogy a rekonstrukció II. szakaszához ki kellett jelölni az új iránymérő állomások helyét, és meg kellett kezdeni azok műszaki előkészítését.

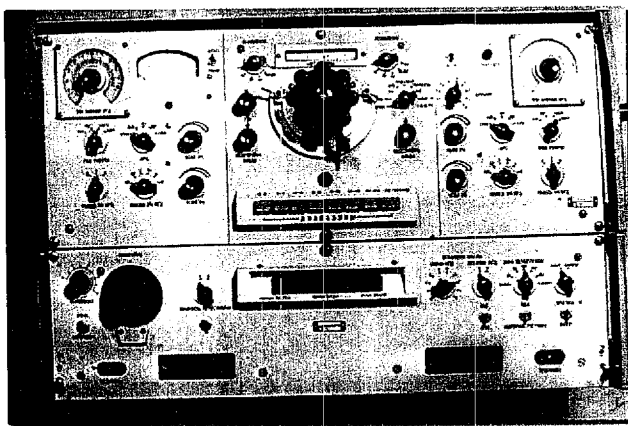
[70] A Magyar Népköztársaság Belügyminiszter-helyettesének a Koordinációs Központ vezetője által küldött, az 1965. évi Koordinációs Központ beszámolója, ÁBTL 1.11.8., 98-42-11/69. (66), K/140/1966.
[71] Közelirány mérés: a távolfelderítés által megjelölt 25-30 km-es sugarú körben az ügynökgyanús rádióadás földrajzi helyzetének pontosítása az operatív és rádióelhárító szervek együttes akciója révén. ÁBTL 4.1. A-3036
[72] ÁBTL 1.11.8. 99-3035/2/67. A KK XII. kibővített üléséről szóló beszámolók, Hozzászólások.

2. ábra: Korabeli iránymérő állomás

3. ábra: SZOSZNA F3 iránymérő - antennarendszer

4. ábra: OBZOR- kétcsatornás vevő

A 1967-ben tartott értekezleten a magyar delegáció az együttműködésben résztvevő többi félre is kötelező érvénnyel megjelenő számos szakmai észrevételt tett (többek között az úgynevezett speciális adások operatív-technikai elemzése, azonosítása és nyilvántartása kidolgozásának feladatát, valamint az iránymérő hálózat felülvizsgálatát érintően). A szovjet fél a technikai rekonstrukcióhoz kapcsolódó MINERAL-fejlesztés során az egységes eszközrendszer bevezetését kívánta elérni. Ennek értelmében a Koordinációs Apparátus az 1968-1971 közötti időszakban bevezetésre javasolta az OBZOR típusú vevőkészüléket, a „Kristály-Kvarc" vezénylő berendezést, a „SZOSZNA" típusú iránymérő berendezést, a „FREGAT" készülékrendszert, az „OREL-1" gépkocsira szerelhető iránymérő berendezést, valamint a „Szojka" típusú felderítő-iránymérő készüléket. Mindez azonban ezen a találkozón még nem nyerte el a szolgálatok egyöntetű[73] szakmai egyetértését.

A szolgálatok véleménye szerint a MINERAL-rekonstrukció I. szakaszában munkájuk hatékonysága nem fog növekedni, és az a II. szakaszban sem garantálható. Egyedül az ún. Kristály-Kvarc berendezés vezénylés leadását szolgáló egységeinek rendszerbe állítását tartották szükségesnek. A berendezések terén megjelenő egyetértés hiányára példa, hogy például a

[73] A tárgyban fellelt jelentés szerint a lengyel küldöttség részéről érezhető ellenállás mutatkozott.
ÁBTL 1.11.8. 99-3035/2/67. - Jelentés a Koordinációs Központ XII. kibővített értekezletéről (Berlin, 1967. november 20-25.)

magyar szolgálat részéről is felmerült a kérdés, hogy az úgynevezett OBZOR és PAMJATY berendezések együttesen biztosítják-e a kívánt sávszélességű felderítési igényt. A találkozóról szóló jelentés készítői magyar szakmai vezetőiknek jelezték, hogy a rendelt két berendezés után ismételten fontolják meg annak rendszeresítését. Amennyiben azok nem megfelelőek a kívánt szakmai célra, akkor a rendszerben lévő ún. Krot-M eszközöket a hazai gyártmányú ML-1250-M típusú vevőkre cserélhetik.

5. ábra: PAMJATY félautomata felderítő munkahely

A fejlesztés iránya és eszközrendszerének kialakítása az 1960-70-es évek fordulóján kapott lendületet. Az 1968-1972 közötti időszakban az együttműködés keretében összesen 23 db „Lucs-M" típusú stabil, és 1 db „R-359" típusú félstabil iránymérő berendezés működött, azonban megkezdődött ezek korszerűbb eszközökkel történő leváltása.

Mindezek mellett azonban már folyamatosan megjelentek a korábban felvetett fejlesztések eredményei is, így 1971-ben megtörtént a SZINKRON, az OBZOR, a PAMJATY, valamint a SZOSZNA fn. berendezések és rendszerek bemutatója[74]. Megkezdték a Kristály-kvarc berendezés üze-

[74] A SZOSZNA-F3 iránymérő első üzembe helyezésére 1971 végén a Szovjetunió egyik iránymérő állomásán került sor. ÁBTL 1.11.8. 98-16-104/72. Felterjesztés - a Koordinációs Apparátus XIII. Kibővített Értekezlet számára készített Beszámoló Jelentés lefordított példányáról. 33. o.

meltetésének elsajátítását, továbbá a folyamatban lévő rekonstrukcióhoz kapcsolódóan[75] felmérték a rádióelhárító szolgálatok együttműködéshez szükséges berendezéseinek mennyiségét az 1971-1975 közötti időszakra. A vonatkozó jegyzőkönyvek tanúsága szerint, 1972-ben a meghatározott rekonstrukciós feladatokat részben végrehajtották, amely során több szakmai képzést és tanfolyamot is tartottak (az érintett magyar szolgálat szakemberei is több külföldi tanfolyamon, illetve képzésen vettek részt, pl. Minszkben és Prágában)[76].

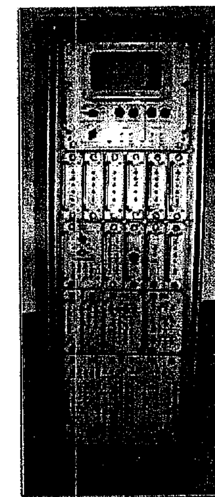
1974-ben folytatódott a technikai fejlesztéshez kapcsolódó feladatok végrehajtása. A műszaki rekonstrukció keretében – szovjet szakemberek segítségével –1 db PAMJATY automata vevőkomplexum munkahelyet telepítettek[77] a magyar rádióelhárító szolgálat objektumában, és lezajlott az állomány egy részének szakmai továbbképzése is. A SZOSZNA F-3 iránymérő állomások telepítésének előkészítéséhez segítséget adtak (feltehetően a Műszaki Fejlesztési Csoportfőnökségnek, akik a BM 06/1972 sz. parancsa alapján végezték a hazai RESZ műszaki-technikai rekonstrukcióját).

A nemzetközi találkozók és a fejlesztésekhez kapcsolódó megbeszélések magyar részről több alkalommal is szélesebb körben, mind a műszaki fejlesztési csoportfőnökség, mind az operatív-technikai csoportfőnökség részvételével zajlottak. (Mindkét terület a nemzetközi kapcsolatokba bevont tudományos – kutatási témákkal rendelkezett[78].)

1974-ben a BM Műszaki Fejlesztési Csoportfőnökség és a Koordinációs Apparátus képviselői találkoztak Budapesten[79]. Ennek célja pedig a MNK területén létesülő SZOSZNA-F3 típusú rádió iránymérő állomások helyének kijelölése és építése, valamint a TISZA berendezés gyártásának helyzete volt. A találkozón a magyar fél tájékoztatást adott arról, hogy 1977 végére 3 készlet TISZA berendezés gyártása fejeződik be, és a sorozat-

[75] ÁBTL 1.11.8. 8. doboz 36-4-12/1/67. (71-332/72.) Beszámolók (XII. ülés)
[76] ÁBTL 1.11.8. 98-118/72. Jelentés a III/5. Osztály 1972. évben végzett munkájáról
[77] ÁBTL 1.11.8. 98-4-5/74. Jelentés a III/5. Osztály éves munkájáról
[78] Például ÁBTL 1.11.8. 89-26-14/75. 1975 jún. 17-21., jegyzőkönyv tanácskozásról, Műszaki fejlesztési csoportfőnökség témái magyar részről 12, szovjet részről 13 téma, az operatív technikai csoportfőnökség témái magyar részről 10, szovjet részről 14, közös témaként 5 téma került az együttműködésbe bevonásra.
[79] MNKBM műszaki fejlesztési csoportfőnökség és a KA képviselőinek budapesti találkozója (1974. 10. 7-11.)

gyártás 1975-ben megkezdődhet. 30 készlet erejéig ezekből történhet az együttműködő szolgálatok igényeinek kielégítése.

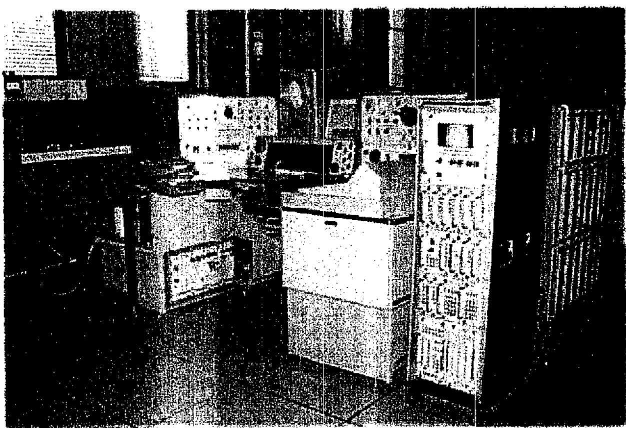

6. ábra: PAMJATY „számítógép" részegység

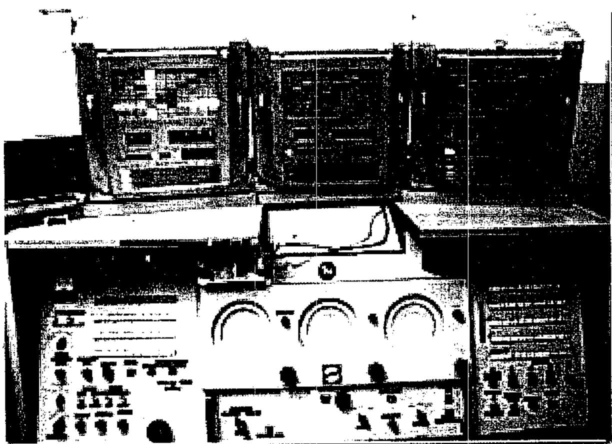
A MINERÁL-1 terv elérendő célját egy 1978-ban készült szakanyag fogalmazta meg röviden, kimondva, hogy a tervbe vett tudományos-kutató és kísérleti konstrukciós munkák többségének sikeres teljesítése lehetővé tette, hogy az együttműködő rádióelhárító szolgálatokat olyan új automatizált felderítő és iránymérő technikával lássák el, amelyek „egységes rádióelhárító eszközrendszerbe vannak egyesítve"[80]. A már jelzett PAMJATY, SZOSZNA, FREGAT, LOTOSZ, KRISTÁLY-KVARC eszközök mellett ide sorolhatóak a TISZA fedőnevű (a jelek mágneses rögzítését és visszajátszását biztosító berendezés, amelynek bevezetése 1975-től kezdődően folyt), az OPERÁCIÓ fedőnevű (Félstacioner és mobil közeliránymérő berendezéseket vezérlő berendezés), az ALMAZ fedőnevű (szolgálati közleményeket továbbító berendezés), a TULIPÁN fedőnevű (gépkocsiba szerelt rádiófigyelési, iránymérési és közeliránymérő akciókat vezérlő eszközkomplexum), valamint a SZOVA fedőnevű (kifejlesztett automatizált szélessávú vevő) berendezések is.

[80] ÁBTL 1.11.8. 143-55/31/78. Magyarázó Feljegyzés, a tudományos kutatómunkák közös perspektivikus tervéhez (MINERÁL-2 fn.), Tervezet

SZTE Klebelsberg Könyvtár SZEGED 2.

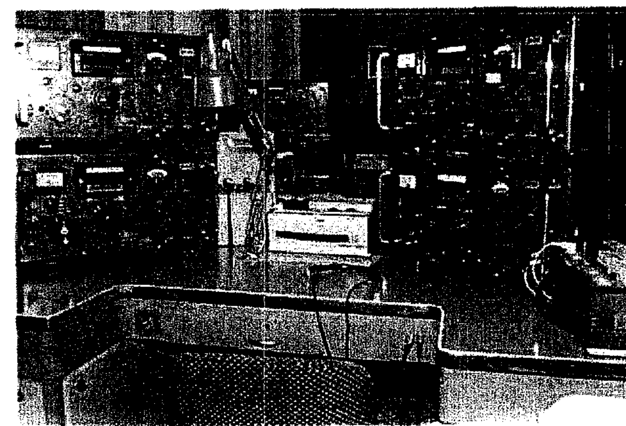

7. ábra: PAMJATY munkahely (vevőegység, rögzítő egység, számítógépegység)

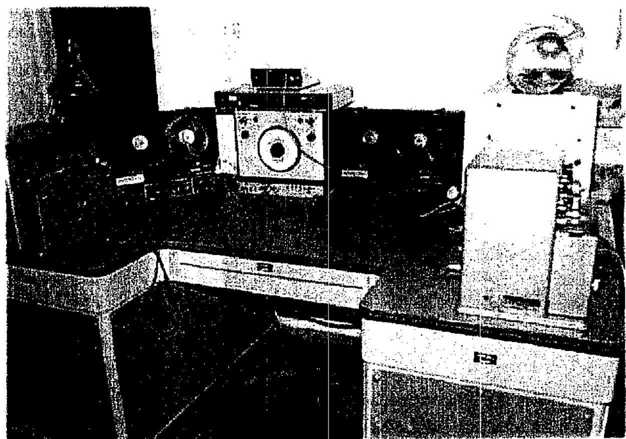
8. ábra: SZOSZNA F3 iránymérő indikátor

Az új technikai eszközökhöz értő, jól képzett távírász és műszaki-technikusi állomány létszáma kulcsfontosságú területnek mutatkozott a rekonstrukció során. Az 1970-es évek elején[81] például a magyar rádióelhárító szolgálat központjában létszámhiánnyal küzdöttek a képzett távírászok tekintetében. Talán ez lehetett az oka annak, hogy a meghatározott feladatokat, az előírt felderítő létszámmal a jelzett évben sem tudták teljes körűen ellátni. Megoldást a létszám feltöltése jelenthetett, amely kapcsán egyre nagyobb hangsúly helyeződött a megfelelő szakmai oktatásra is. A technikai fejlesztésekkel párhuzamosan megerősödő, folyamatos képzések szakmai indokai között egyrészről a meghatározott időszaki feladatok végrehajtásának követelménye, másrészről a megújuló eszközpark rendszerbe állításának és hatékony üzemeltetésének szükséglete jelent meg. Az évtized közepén a változó technikai berendezésekhez kapcsolódó fokozott továbbképzési igények miatt már oktatási bizottság létesítésének szükségessége is felmerült, amely elsődleges célja az egységes rendszerű és követelményszintű szakmai oktatás számára javaslatok készítése.[82]

9. ábra: Technikai elemző munkahely

[81] ÁBTL 1.11.8. 98-118/72. Jelentés a III/5. Osztály 1972. évben végzett munkájáról
[82] ÁBTL 1.11.8. 98-4-3/76.

10. ábra: Ún. előelemző munkahely

Az 1970-es évek második felében továbbra is aktív rádióelhárító tevékenység folyt az együttműködő állambiztonsági szolgálatoknál, amellyel párhuzamosan zajlottak a rádióelhárítás technikai rekonstrukciós folyamatai is. A Koordinációs Apparátus 1977. évi terve az előző évek munkaterveihez képest már több tudományos-műszaki feladatot tartalmazott a rádióelhárítás tevékenysége terén. Az év során, az Apparátus szintjén megjelenő munkatervhez kapcsolódóan eredményként jelent meg, hogy:

- nagy figyelmet szenteltek a MINERAL-2 terv témái fejlesztésével kapcsolatos munkáknak;
- a MINERAL-2 terve elkészített anyagait áttekintette az együttműködő rádióelhárító szolgálatok vezetői értekezlete. A terv összeállítása kapcsán számos szakmai találkozót szerveztek, öt bizottság munkáját bonyolították le a nemzetközi együttműködés szintjén.
- A tárgyévben az együttműködő szolgálatok mérnök-technikusi állománya részére PAMJATY és TISZA berendezésekkel kapcsolatos mérnök-technikusi tanfolyam végrehajtására került sor.

A Koordinációs Apparátus szakemberei számos szakmai értékelési, összegzési anyagot készítettek el, az együttműködő szolgálatoktól beérkező rádiófigyelési és iránymérési anyagok eredményei alapján, valamint műszaki kérdésekben is ajánlásokat dolgoztak ki és küldtek meg az egyes

szolgálatoknak. Több tudományos-kutató munka kapcsán is továbblépés[83] történt. A kísérleti konstrukciós munkák kapcsán elfogadtak több részszakaszt, így például a TULIPÁN és SZOVA kísérleti konstrukciós munkák esetében.

A nemzetközi rádióelhárítás munkájának akkori volumenére és eredményeire jellemző, hogy 1978-ban például az együttes rádiófigyelés „az ellenséges ügynöki és hírszerző rádióhálózatok ellenállomásainak 14463 adását derítette fel"[84]. Az ellenőrzés nagyságrendjét jelzi, hogy 1977-ben a rádiófigyeléssel kapcsolatos feladatok teljesítésére az együttműködő rádióelhárító szolgálatoknál nappal 100, éjjel 82 ügyeletes rádiófigyelő munkahelyet használtak fel".

A technikai eszközöket tekintve a szolgálatok már elterjedten alkalmazták a PAMJATY munkahelyeket, amelyek száma 1978-ra közel ötvenre emelkedett. A PAMJATY munkahely üzembe helyezésének következtében az automatizált munkahelyek mennyisége 33,6 %-ról 40 %-ra növekedett. Ez lehetővé tette a teljes, rádiófigyelés által szűrt sávtartomány kiszélesítését és jelentős részének (68,1%) automatizált eszközökkel történő biztosítását. Az évtized végére a magyar szolgálatnál is ezekkel a felderítő komplexumokkal végezték a feladatokat. A nappali időszakban 8 PAMJATY és 11 OBZOR, az éjszakai időszakban 8 PAMJATY és 1 OBZOR munkahely üzemelt[85].

Az együttműködő szolgálatok operatív-technikai értékelő alosztályai biztosították a rádiófigyelés által felderített adások jellegzetességeinek és paramétereinek megállapítását, az adás-források földrajzi helyének és hovatartozásának meghatározását. A nemzetközi együttműködés keretében felváltásra kerültek a korábbi elavult iránymérő állomások, és a méréseket 1978-ban már 16 db SZOSZNA F-3, és 5 db LUCS-M típusú rádióirány-mérővel biztosították (1977-ben még 13 db SZOSZNA-F3 és 9 db LUCS-M típusú iránymérő állomás). Az iránymérési eredmények továbbí-

[83] Lásd: ZENIT, ATLASZ, FIALKA, KRÓKUSZ fedőnevű témák

[84] ÁBTL 1.11.8. 98-21-12/79. (K-254) Beszámoló az együttműködő Rádióelhárító Szolgálatok és a KA 1978. évi közös munkájáról – fordítás orosz nyelvről (Prága, 1979. június 11.)

[85] ÁBTL 1.11.8. 98-21-17/1979. Jelentés az MSZMP XI. Kongresszus utasításából a BM III/5. Osztályra háruló feladatok végrehajtásáról.

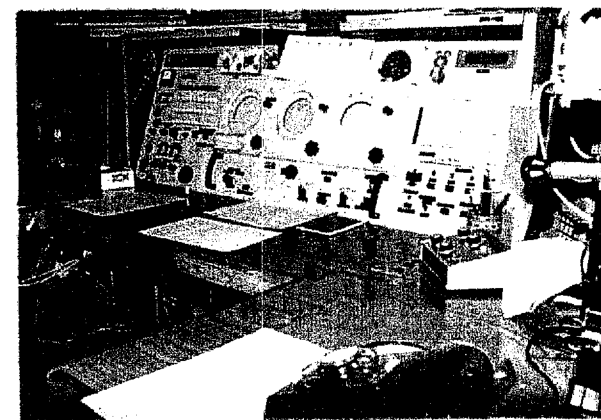
tására általánosan Kristály-Kvarc berendezést használtak, és 8 iránymérő munkahelyen került felhasználásra a LOTOSZ automatizált berendezés[86]. Az év során több új eszközt is bevontak a feladatokba, így:

- 5 db PAMJATY berendezést (3 db magyar szolgálat, 2 db lengyel szolgálat)
- 2 db SZOSZNA-F3 rádióirány-mérőt (a bolgár és a magyar szolgálatnál)
- 2 db LÓTUSZ[87] berendezést (a bolgár és az NDK szerveinél)
- 7 db Kanal-R típusú rádióvevőt (csehszlovák szolgálat)
- 4 db Szinkron és Szinkron T berendezést (minszki szolgálat)
- 4 iránymérő állomást láttak el TISZA berendezéssel a minszki szolgálatnál.

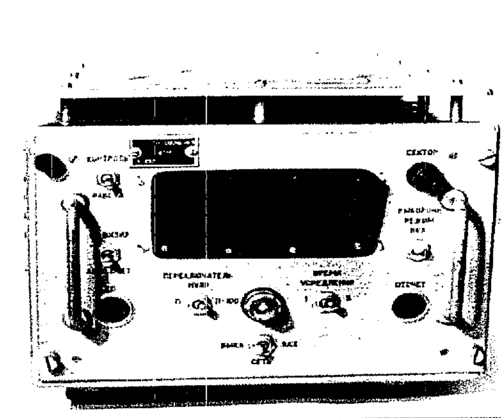
Voltak hiányosságok is, így például az adott időszakról szóló beszámoló[88] szerint nem folyt megfelelően az újfajta, operatív értékű adások felderítési módszereinek és felderítéséhez vezető utak kutatása, valamint az ellenséges hírszerzések ügynöki rádió-összeköttetései álcázási módszereinek felfedésével kapcsolatos munka. A korábbiakhoz hasonlóan nem folyt eléggé aktívan a rádiófigyelés által rögzített gyorsadások hovatartozásának megállapításával kapcsolatos munka sem.

Az érintett rekonstrukciós szakasz befejezését 1980-82-re prognosztizálták, amely eredményeként az együttműködő rádióelhárító szolgálatok képesek lehetnének az 5 másodperces és az ennél hosszabb, nagyon rövid ideig tartó gyors adások 20-50 százalékos valószínűséggel történő felderítésére, és az iránymérési vezénylést követően azok iránymérésére.

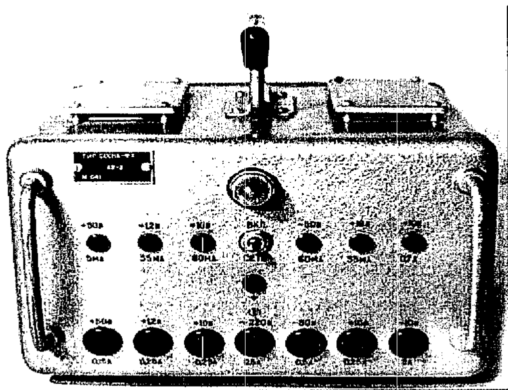
[86] ÁBTL 1.11.8. 98-21-17/1979, valamint ÁBTL 1.11.8. 98-13-3/1/78. Az együttműködő rádióelhárító szolgálatok és a Koordinációs Apparátus 1977. évi közös munkájáról szóló beszámoló. (fordítás orosz nyelvről)
[87] ÁBTL 1.11.8. 98-15-8/2/78. A LOTUSZ automata iránymérő berendezése biztosítja a hagyományos és gyorsadások hallás utáni vételét a SZOSZNA-F3 antenna tápvonal rendszerének sávjában (működési lehetőség 2-32 MHz)
[88] ÁBTL 1.11.8. 98-13-3/1/78.

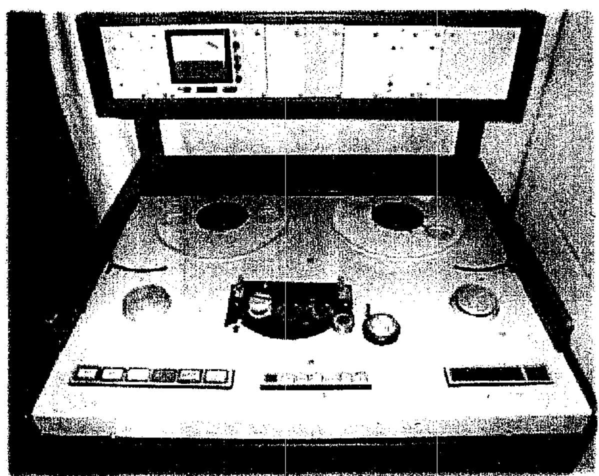
11. ábra: SZOSZNA-F3 iránymérő vezérlőpult (FREGAT eszközzel)

12. ábra: SZOSZNA F3 részegység

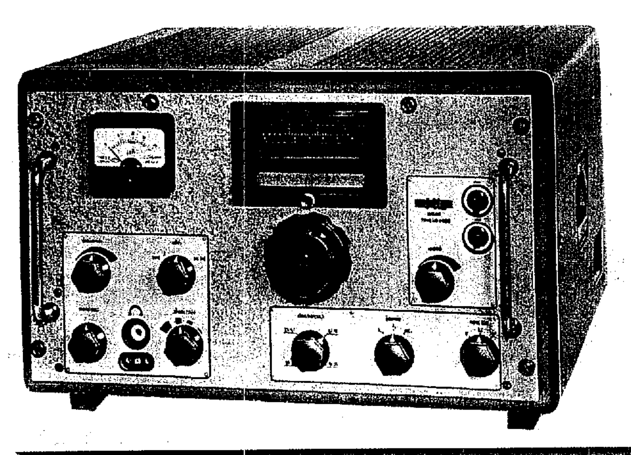

13. ábra. SZOSZNA F3 részegység

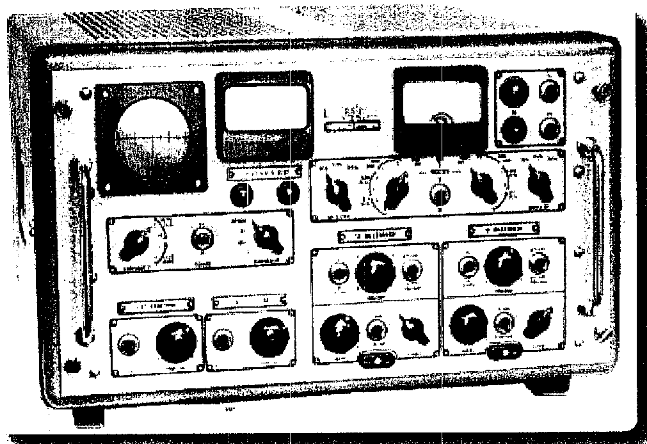
14. ábra: Tisza rögzítő

Megkezdődhettek hát a MINERAL-2 terv keretében a további fejlődési irányok kutatásai is. Mindezekre, a fejlődési tendenciáknak és a változásoknak megfelelően már az 1970-es évek közepén lépéseket tettek, többek között a MINERAL-2 javaslatainak és koncepciójának kialakításával. Ennek során az Apparátus 1976 júliusáig kapta feladatul, hogy dolgozza ki azokat a javaslatokat, amelyek alapján 1978 szeptemberéig az együttműködő szolgálatok, valamint a Koordinációs Apparátus közösen előkészíthették a távlati tudományos munkára vonatkozó javaslataikat. Mindezen előkészítő munka tette lehetővé a MINERAL-2 fejlesztési tervének tanácskozás elé történő beterjesztését. Mint megfogalmazódott „az együttműködő állambiztonsági szervek előtt álló legfontosabb feladat 1980-ig bezárólag, ...(a) technikai felszerelés teljes lecserélése PAMJATY, SZOSZNA F-3, FREGATT, TISZA és a MINERAL terv 1967-ben elfogadott előírásainak keretében kidolgozásra került más rádióelhárító eszközökre".[89]

15. ábra: ML-400 vevő

[89] ÁBTL 1.11.8. 36-4-95/1978. (K016)- Együttműködő RESZ-vezetők tanácskozása. (Budapest, 1978. okt. 11-14.)

16. ábra: ML-vevő

A MINERAL-2 fejlesztési terv

„A MINERÁL-2 terv feladata, hogy az operatív rádiós helyzet elemzése, a tudományos technikai forradalom eredményei, valamint a Koordináció keretei között együttműködő szolgálatok rádióelhárító munkájában rejlő lehetőségek értékelése alapján meghatározza és megfogalmazza a rádióelhárítás tudományos-technikai problémáit, ezekre irányuló szükséges kutatások célszerűségét, volumenét, határidejét, valamint ... végrehajtóit."[90]. Mindezek értelmében a rövidhullámú sávtartományban végzett ügynöki rádió-összeköttetés fejlődésének és a rádióelhárítás eszközeinek figyelembevételével a MINERAL-2 terv az1990-es évekig terjedő időszakra vonatkozó fejlesztésének céljai az alábbi feladatokban jelentkeztek:

- az ügynöki rádiós hírközlés fejlődésének prognosztizálása;
- a rádióelhárítás problémás kérdéseiben végzendő kutatások és előzetes elképzelések megalkotása;

[90] ÁBTL 1.11.8. 98-22-3/4/79. A KA részletes beszámoló tervezete a „tudományos kutató munkák általános perspektivikus tervének tervezetéről" (MINERÁL-2 fn.) XVI. Értekezlet 2. napirendi pontjához.

- a rádió-elhárítási eszközök alkalmazása hatékonyságának növelése a folyamatosan változó rádiós helyzetben;
- munkamódszerek és taktikai fogások meghatározása, melyek biztosítják a rádióelhárító rendszer hatékonyságának növelését.

A MINERÁL-2 terv, mint a Koordinációs Apparátus egyik legfontosabb feladata, az elkövetkező tíz évre előremutató tervként jelent meg. Ennek okait elsődlegesen a külső technikai környezetben végbemenő változásokkal lehet indokolni, amelyek hatásai már napi szinten érezhetőek voltak. Az egyik tanácskozáson például kiemelték, hogy az ellenség törekvése „a gyorsadások adásidejének 1-2 másodpercre történő" csökkentése, amely adások felderítésére a szolgálatok eszközei nem képesek. „Az 1977-78-ban végzett hatékonysági ellenőrzés megmutatta, hogy az együttműködő szolgálatok meglévő személyi állományával és eszközeivel a maximálisan 20 másodperces időtartamú adások felderítése" 70%-os, és iránymérésük 50%-os valószínűségű[91]. Az Apparátus helyettes vezetője továbbá arról is szólt, hogy a „nyugati hírszerző szervek rádiós ügynökeit egységes technikai eszközökkel látták el, továbbá a szocialista országokban felhasznált adótípussal folytatnak adókísérleteket".

A rádióelhárító szolgálatok vezetőinek XVI. értekezletén magyar részről a BM III/5. Osztály[92] érintett szakmai vezetése vett részt, akik a találkozóról jelentésben számoltak be. Az új eszközök és irányok felvázolásáról a kapcsolódó jelentésben a magyar szakemberek is beszámoltak, többek között

[91] ÁBTL 1.11.8. 98-22-3/4/79. A RESZ vezetőinek XVI. Tanácskozására történő felkészüléshez a KA által küldött előadás tézisei és határozattervezetek.

[92] A BM III/5. (Rádió-elhárítási) Osztálya a Főcsoportfőnökség önálló osztályaként országos hatáskörrel működő rádiófelderítő és elhárító, diplomáciai lefigyelő, belső rádióforgalmakat ellenőrző szerv volt. Feladatát az állambiztonsági miniszterhelyettes alárendeltségében, a felügyeletet gyakorló főcsoportfőnök első helyettese közvetlen irányításával látta el. Az Osztály eszközeiként jelentek meg a rádiófelderítés és lefigyelés, a rádióirány-mérés (távoli, közeli), diplomáciai lefigyelés, rádióállomások helyszíni ellenőrzése, valamint a rádióadatok értékelése és nyilvántartása. A BM III/5. Osztály a Koordinációs Apparátushoz kapcsolódó tudományos kutatási és fejlesztési feladatainak megoldása során szorosan együttműködött a BM III/V. Csoportfőnökséggel, valamint kapcsolódó nemzetközi rádióelhárítási szakmai feladatainak végrehajtása érdekében a Koordináción belül az abban résztvevő európai szocialista országok állambiztonsági rádió-elhárítási szervezeteivel. ÁBTL 1.11.1. (98-291/85) BM III/5. Osztály által a BM III. Főcsoportfőnök első helyettesének készített felterjesztés. Felterjesztett anyag: BM III/5. Osztály (Rádióelhárítás) ideiglenes ügyrendje.

a számítógépek alkalmazásának szükségességéről.[93] A szovjet fél új eszközöket is bemutatott, így például a PLATINA fedőnevű rövidhullámú automatizált rádiófelderítő komplexumot, amely azonban drágának bizonyult, és az akkori szakemberek véleménye szerint a PAMJATY berendezéshez viszonyítva a felderítési idő lényeges javulását sem biztosította. Ennek alapján a szolgálatoknál történő felhasználást a szovjet fél sem javasolta. Már ebben az időszakban bemutatott a szovjet fél egy műholdadást vevő munkahelyet, amelyet kísérleti jelleggel üzemeltettek.

A MINERÁL-2 tervhez kapcsolódó tudományos kutatások alapvető irányai is megváltoztak, amely kutatásokat a technikai fejlődés és hatékonyságnövelés mellett az egyes feladatok komplexitása is indokolt. Új témák jelentek meg, például:

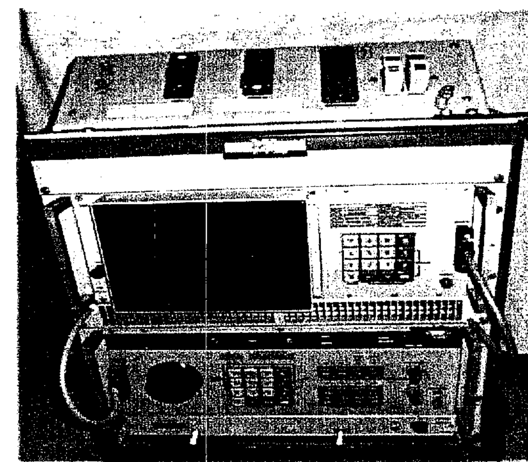
RADUGA-2 téma: Az ügynöki rádió-hírközlés fejlődésének előrejelzése (amely többek között magába foglalta a hírközlés lehetséges típusainak kutatását, az ügynöki rádió-összeköttetés fejlődési előrejelzésének kidolgozását 1990-ig)

FIACKA-2 és NORD témák: A prognosztizált új típusú rádióadások felderítése és azok forrásainak iránymérése (különböző adások felderítési és iránymérési eszközeinek és módszereinek megalkotása, lehetőségének és célszerűségének értékelése, mérnöki megoldások keresése)

LOGIKA és METEOR témák: A munka hatékonyságának növelése, a rádióelhárító rendszer működésének optimalizálása alapján (az érintett szolgálatok részére egységes automatizált számítógépes információs-analitikai rendszer létrehozásának lehetősége és célszerűségének értékelése, törvényszerűségek keresése az egyoldalú adásokban, az ügynöki közlemények volumene és áramlásának kölcsönhatása világpolitikai eseményekkel, a felderített adások besorolása). Ide kapcsolódott a rádiófigyelés és iránymérés-irányítás szervezése, optimalizálása.

JANTÁR, GERA, STRELA, OBERTON, ORFES, RUBIN témák: A rádióelhárító szolgálatok technikai eszközei hatékonyságának növelése, valamint lehetőségeinek kutatása és útjainak keresése.

[93] Uo.

17. ábra: ML vevő

A MINERÁL-2 tervben a hatékonyságnöveléshez hozzájáruló tudományos-kutató munkák:

- JANTAR és GERA TKM[94] – „azon utak keresése, amelyek az NRITA adásokat felderítő, bemérő és földrajzi helyüket meghatározó eszközök hatékonysága növeléséhez vezetnek";
- SZTRELA TKM – „célja, az NRITA[95] módszerrel dolgozó rádióállomások hatékony közeliránymérési eszközei létrehozásához vezető utak kutatása";
- OBERTON TKM – minden szolgálatnak feladata, rádióelhárító távírászok technikai eszközökkel végzett hatékony együttműködésének módjait érintő kutatómunka;
- ORFEJ TKM – rádiójelek technikai elemzését végző eszközök tökéletesítéséhez vezető utak keresése, a digitális jelfeldolgozás területén meglévő korszerű eredmények felhasználásával;
- RUBIN TKM – a rádióelhárító adatokat továbbító rendszer tökéletesítése útjainak meghatározása.

[94] TKM – tudományos-kutató munka
[95] NRITA – nagyon rövid ideig tartó adás (ügynöki adástípus)

A XVI. Tanácskozáson elfogadott határozat alapján, a Koordinációban folyó nemzetközi együttműködés legfontosabb céljai között is megjelenítették az együttes rádióelhárító munka hatékonyságának további növelését[96]. A tanácskozás az együttműködő rádióelhárító szolgálatok figyelmébe ajánlotta, hogy

- fő figyelmüket a hatékonyság növeléséhez vezető utak kutatására fordítsák;
- figyelmet kell fordítani a mérnök-technikusi állomány szakmai tudásának növelésére;
- tökéletesíteni kell a rádiófigyelés és iránymérés hatékony megszervezésének taktikai módszereit;
- folytatni kell az automatizált eszközök felhasználási üzemmódjainak optimalizálásával kapcsolatos munkát.

A MINERAL-3 fejlesztési terv

A MINERAL-3 fejlesztési terv „tervezetének" kialakítása 1987-re készült el – a terv első fejezetében megfogalmazottak alapján – az 1984 októberében Prágában tartott Koordinációs Apparátus XVII. Tanácskozása határozatainak megfelelően. Kidolgozói ennek előzményeként jelenítették meg, hogy a rövidhullámú technikai eszközök létrehozására tervezett MINERAL-2 rekonstrukciós folyamata korrigálásra szorul. Új fejlesztési koncepcióra volt tehát szükség, amely elsődleges célja az együttműködő rádióelhárító szolgálatok új technikai eszközökkel való felszerelése, amelyben már az URH-sáv ellenőrzésére szolgáló eszközrendszer átfogó, gyors megteremtése is megjelenhetett. A vonatkozó tervezet értelmében, a MINERAL-3 terv célja „a biztonsági szervek közös erőkifejtésével a rádióelhárító szolgálatok új technikával való tervezett átfegyverzésének biztosítása, és ennek alapján a rádióelhárító munka új irányvonalba történő gyors kiterjesztése, korszerűsítése és feltételeinek megteremtése."[97]

[96] ÁBTL 1.11.8. 98-22-3/80. Jegyzőkönyv, a rádióelhárító munka területén koordinálást végző európai szocialista országok együttműködő állambiztonsági szervei rádióelhárító szolgálatai vezetőinek XVI. Tanácskozásáról. (Moszkva, 1979. október 22-26.) – fordítás orosz nyelvről

[97] ÁBTL. 1.11.8. 98-126/20/2/87. Tervezet: Az együttműködő biztonsági szervek RESZeinek új technikával való felszerelésének és a rádióelhárítás problémáival foglalkozó

A fejlesztési elképzelés az akkori technikai, rádiós operatív előrejelzésekhez igazodva a 2000-ig tartó időszak fejlesztési kérdéseire helyezte a hangsúlyt. Mint megfogalmazódott az „ellenségnek megvannak a „reális előfeltételei", hogy a szocialista országok területéről 30-1000 MHz közötti (illetve perspektivikusan 10 GHz-ig)[98] frekvenciatartományban műholdakon keresztül történő rádióösszeköttetéseket hozzanak létre ügynökökkel és automatikus technikai hírszerző berendezésekkel." Mindezek mutatták tehát az akkori előrejelzések mentén a fejlesztendő területeket és megvalósítandó feladatokat, amelyeket az alábbiak szerint határoztak meg:

A rádióelhárító technikai eszközöknek a VHF-UHF-SHF-sávban a következő fő feladatok elvégését kell biztosítani:

- ügynöki adások felderítése a stacioner, magas pályájú és alacsonyan keringő műholdak átjátszó csatornáiban;
- műholdas ügynöki rádióadók és automatikus technikai hírszerző berendezések működésének felderítése;
- a műholdas ügynöki rádióadók, automatikus technikai hírszerző eszközök helyének megállapítása és azon adók, szondák közeliránymérése, amelyeken ellenséges adások továbbítódnak;
- lokális helyen kis távolságú ügynöki rádió-összeköttetések felderítése és az ügynöki rádióadók helyének megállapítása;
- a felderített rádióadások és jelek operatív-technikai elemzése.

A MINERAL-3 terv „tervezete"' megemlíti továbbá, hogy az ellenség vélhetően korszerűsíteni fogja rövidhullámú nagy távolságú ügynöki rádióösszeköttetéseit is, legvalószínűbben az ügynökök részéről sugárzandó másodperces nagyságrendű (ide sorolva a zajszerű és frekvenciaugratásos adásokat is) adások irányába.

tudományos-kutató, kísérleti– konstrukciós munkák végzésének terve (MIERAL-3). Fordítás orosz nyelvről.

[98] A geostacionárius pályán működő műholdak kapcsán az akkori következtetések szerint a rádió-berendezések vélt tartománya a 225-400 MHz (1 GHz-ig), ahol egy ügynöki adás ideje 1-30 sec. között tart.

VIII. A rádióelhárítás szakmai tevékenysége és operatív eredményei

A koordinációs együttműködés operatív céljainak teljesülésére vonatkozó források között rendkívül értékes, az adott időszak alatt a Koordinációs Csoportban megvalósuló nemzetközi rádióellenőrzés helyzetét és annak eredményeit bemutató iratanyag[99], amely dokumentálja az egyes tagországok belügyi rádió-ellenőrző szolgálatainak eredményességét is. Az 1964. november 26-án Budapesten megtartott Rádióellenőrző Szolgálatok Koordinációs értekezletéről készült beszámoló a Koordinációs Csoport X. üléséig (1960. május 30. és június 02. között) tartó időszakot öleli fel[100].

Ennek alapján a rádióelhárító szolgálatok elsődleges feladataként jelent meg az együttműködésben érintett tagországok területére telepített, „a szocialista tábor országai ellen politikai, gazdasági és katonai jellegű kémkedést folytató rádiós ügynökök felderítése". „Az együttműködő rádióelhárító szolgálatok rendszeresen figyelték a rádióközpontok[101] munkáját, alaposan elemezték a rádiófelderítés anyagait, és meghatározták az ügynökök konkrét számát. Speciális munkahelyeken lehallgatták az ügynökök részére továbbított táviratokat, majd operatív célokra használták fel őket." A Koordinációs Központ elvárása volt, hogy a központ forgalmának felderítése esetén az ügynöki adó keresése az éterben az összes együttműködő figyelőközpont bevonásával valósuljon meg.

Az 1964-ben megtartott értekezleten „a rádiófelderítés anyagai elemzésének eredményeként megállapították, hogy több mint 400 telepített ügynök részére sugároztak[102] egyoldalú adásokat[103]". A rádióadások alapján – a Koordináció, illetve a tagországok rádióelhárítása szakembereinek véleménye szerint – a nyugatnémet hírszerző szolgálat 300, az amerikai

[99] ÁBTL 1.11.8. 99-693-141/64. (K/234/64.) Rádióellenőrző Szolgálatok Koordinációs értekezletéről készült beszámoló, 1964.
[100] A korábbi időszak hasonló jellegű eredményeinek teljesülésére vonatkozó iratanyagot nem találtunk.
[101] Az amerikai, francia, angol és nyugatnémet hírszerző szervei által működtetett ügynöki adásokat sugárzó rádióközpontok.
[102] A nyugati országok hírszerző szervei (a szerző megjegyzése)
[103] 1964. augusztusi állapot

hírszerző szolgálat 76, a francia hírszerző szolgálat 25, az angol hírszerző szolgálat 4 ügynök részére küldött egyoldalú rádióadásokat.

A vonatkozó adatok alapján ebben az időszakban a koordinációs együttműködés munkájának eredményeként összesen 39 ügynöki rádióállomást is felderítettek az egyes országok területén, amelyből 31 ügynöki rádióállomás az NDK területéhez kapcsolódott.[104]

A rádióelhárítás eredményeit tekintve 1965-ben közel háromezer rádióadást derítettek fel az együttműködésben részes szocialista országok rádióelhárító szolgálatai, amelyek főként az Egyesült Államok, a nyugatnémet, az angol, a francia, az olasz és a svéd hírszerző szervek hálózataihoz kapcsolódtak. A beszámolók[105] alapján az amerikai, a nyugat-német és a francia hírszerző szolgálatok 1965-ben 359, 1966-ban 412 ügynök részére sugároztak egyoldalú adást.

Az 1968-71. közötti[106] időszakban már több mint „16 ezer rádióközponti adás" és hasonló számú ellenállomási adás került a közös munka eredményként felderítésre. Utóbbiak több mint 90 %-a már gyorsadóberendezéssel dolgozott, területi elhelyezkedésüket (kisugárzási helyét) tekintve, pedig túlnyomó részüket (több mint 15 ezer) kapitalista országok területéről, közel 160 adást a Közel-Keletről és Afrikából, mintegy 40 adást úszó objektumról és 31 adást, „amely különös operatív érdeket képviselt, feltehetően a szocialista országok területéről"[107] sugároztak.

Az ügynöki rádióadások fejlődése folyamatos volt. 1965-ben jelentek meg az ún. speciális adások. Ilyen volt például az angol hírszerzés egyik ügynöki rádióközpontja, amely képtávíróval továbbította az információkat az ügynökség részére. Ebben az időszakban egyre inkább teret nyert az ügy-

[104] ÁBTL 1.11.8. K/234/64, 99-693-141/64, Rádióellenőrző Szolgálatok Koordinációs értekezletéről készült beszámoló. 1964.
[105] ÁBTL 1.11.8. 99-693-141/64. Rádióellenőrző Szolgálatok Koordinációs értekezletéről készült beszámoló. 1964.
[106] A nemzetközi együttműködés szintjén keletkezett operatív rádióhelyzetet értékelő beszámolók kiterjedtek a kapitalista országok hírszerző szervei rádióközpontjai kapcsán megjelenő rádió-elhárítási tevékenység időszakos eredményeire és jellemzőire is – például: ÁBTL 1.11.8. 98-16-104/72. 12. doboz Felterjesztés - a Koordinációs Apparátus XIII. Kibővített Értekezlet számára készített Beszámoló Jelentés lefordított példányáról.
[107] ÁBTL 1.11.8. 98-16-104/72. Felterjesztés a Koordinációs Apparátus XIII. Kibővített Értekezlet számára készített Beszámoló Jelentés lefordított példányáról. 6. o.

nökségek felszerelése gyorsadó berendezéssel, amely eszközök alkalmazásával az ügynöki rádióadások éterben való tartózkodásának ideje több percről másodpercekre csökkent. Ezen adások felderítésére vonatkozó stratégián és a technikai eszközök kidolgozásán sokat kísérleteztek az együttműködő rádióelhárító szolgálatok szakemberei, hiszen ezek hallás alapján történő felderítése sebességük miatt egyre nehezebbé vált. A figyelt részsávokat a távírász állománynak előírt idő alatt kellett ellenőriznie, amelyet behatárolt az emberi fül hallóképességének határa is[108]. A hatékonyságot más tényezők is befolyásolták. A távírászok 2 óra fokozatos figyelmet igénylő munkavégzése után az erős fáradtság miatt a reakcióidő erősen lecsökkenhet, és romlik a felderítési hatékonyság, és ekkor még nem is beszéltünk az egyéb befolyásoló tényezőkről, pl. a rádióadások eltérő hangerejéről vagy a sávtartomány zajosságáról, illetve telítettségéről. Mindezeket szem előtt tartva a szakmai vezetés egyre nagyobb figyelmet fordított a távírászok képzésére, illetve továbbképzésére, pszichológiai felkészítésére, a fiziológiai és biológiai tényezők figyelembe vételével. A Koordinációs Központ szakemberei is előtérbe helyezték a figyelendő sávtartományok tulajdonságainak vizsgálatát, a vevőkészülékek tulajdonságainak javítását, az ún. hallásküszöb témakörét. Erre annál is inkább szükség volt, mivel az ügynöki adások éterben való tartózkodása az adássebesség növelésével egyre csökkent, 20-25 másodpercről folyamatosan csökkent. Amíg a felderítési hatékonyság a 20 másodpercig dolgozó ellenállomásoknál rendkívül jó hatásfokú, a rövidebb adások esetében a felderítési hatékonyság már csak 60%-os volt.

A felderítő távírászok tevékenységének, munkájuk hatékonyságának sajátos ellenőrzési formájaként jelent meg az úgynevezett ellenőrző adások alkalmazása. A saját adóberendezéssel szándékosan kisugárzott, ún. távolsági ellenőrző adások felderítésének követelménye és azok eredményei hozzájárultak a távírászok munkájának értékeléséhez, jelezték a szükséges képzési irányokat, és mint egyfajta ellenőrzési forma rávilágítottak a felderítés hiányosságaira is (pl. nehezen ismerik fel az ügynöki típusú adásokat; lassú a reagálási idő,; a vevőkészülékek helytelen beállítása). Az ellenőrzések nagyságrendjét jelzi, hogy 1985-ben a magyar RESZ-nél 1259 alkalommal 796 óra időtartamban került sor ilyen típusú

[108] Ez 0,2 sec./3 KHz ütemet jelent, míg az optimális felderítési idő pedig 0,5 sec./3 KHz lett volna.

ellenőrzésre. A magyar szolgálat munkatársai az Apparátus ellenőrzési terve alapján hazánk területéről is sugároztak ellenőrző adásokat[109].

A másik jelentős problémát a rádióadások felderítését követő iránymérésre történő vezénylés kiadása jelentette (az az idő, amely alatt a felderítő távírász az iránymérő távírászhoz juttatja a felderítési adatok információját). Ezt a problematikát 1970-72-ben a Kristály-Kvarc vezénylő rendszer oldotta meg. Meg kell jegyezni, hogy az 1960-as évek közepén a magyar fejlesztőmérnököknek volt egy műszaki elképzelésük, amely munka a Villám fedőnév alatt került be a Koordináció rendszerébe. Amennyiben sikerült volna ezt a projektet megvalósítani (az együttműködő rádióelhárító szolgálatok nem fogadták el a tervet, mivel a szovjet fél is dolgozott a probléma megoldásán), akkor még ideje korán lehetett volna reagálni a gyorsadások fejlődésére. A magyar terv helyett más kutatásokba, illetve távírászok kiképzésére fektették a hangsúlyt és az anyagi erőket, eszközöket. A késlekedés azt eredményezte, hogy az eltelt időszak alatt az ügynöki rádiótechnika még tovább fejlődött. A magyar fél számára a negatív döntést az indokolta, hogy a magyar eszközrendszer több nyugati alkatrészt tartalmazott, amelyet a szovjet fél nem kívánt felhasználni és telepíteni. Tulajdonképpen az automatizált felderítő és iránymérő, valamint vezénylést kiadó rendszerek a 80-as évekbeli megjelenése helyett már a 60-as évek közepén működhettek volna.

A fejlődést több tényező is hátráltatta. Ebben az időszakban az új technikai berendezések kifejlesztésének koordinációjában addig még egy témára vonatkozóan sem sikerült teljességgel egyeztetni a kifejlesztendő berendezésekkel szemben támasztott követelményeket. Nem elvi kérdésekben volt egyet nem értés, hanem a személyes megbeszélések és konferenciák helyett minden kérdésben a levelezést választották, amely több évig is eltartott.

Már a 1960-as évek végén is szerepel a jelentésekben, hogy a nyugati államokkal kialakult széles körű diplomáciai, kereskedelmi és más hivatalos, illetve kulturális kapcsolatok lehetővé teszik az ügynökeikkel való rádióeszközök nélküli összeköttetések megszervezését, ezért sokan fenntartással fogadták, hogy komoly technikai segítséget tudnának nyújtani az ország területén dolgozó ellenséges rádiós ügynökségek elleni munkához.

[109] ÁBTL. 1.11.1. 98-141/86. BM III/5. Osztály - Beszámoló az 1985-ben végzett munkáról, és az 1986. évi főbb feladatokról.

Ugyanakkor tisztában voltak azzal, hogy rendkívüli helyzetekben, háború esetén, amikor más összeköttetési csatornák és lehetőségek a minimálisra korlátozódnak, a nyugati hírszerző szervek ügynökei elsősorban rádiós eszközöket lesznek kénytelenek felhasználni. A magyar fél mindig is fontosnak tartotta az ún. „M" helyzetre való felkészülést, és ennek kapcsán azt javasolták, hogy a rádióelhárításnál olyan eszközök kerüljenek rendszeresítésre, amelyek mobil üzemeltetésre is alkalmasak.

1965-ben a Koordinációs Központ vonatkozó adatai alapján összességében 2714 ügynöki, iskola- és kísérleti adást derítettek fel az együttműködésben résztvevő rádióelhárító szolgálatok. Ezek az adások amerikai, nyugatnémet, angol, francia, olasz és svéd hírszerző hálózatokhoz kapcsolódtak. A beszámoló alapján az amerikai, a nyugat-német és a francia hírszerző szolgálatok 1965-ben 359, 1966-ban 412 ügynök részére sugároztak egyoldalú adást. A leghatékonyabb mutatókkal az NDK szervei rendelkeztek, hiszen 1964-ben 16, 1965-ben 7 ügynököt vettek őrizetbe, többségében katonai és gazdasági kémkedés gyanújával[110].

Az 1968-1971-es időszak operatív rádiós viszonyait áttekintő 1972-ben megtartott Prágai értekezlet beszámoló jelentése alapján az adott időszakban a nyugati szolgálatok „megbízható, fedett és operatív" rádióösszeköttetéseik érdekében 24 ügynöki rádióközpontot tartottak fenn (illetve a Koordinációs Központ ennyi működéséről rendelkezett pontos információkkal). Az értékelő-elemző munka eredményeként a nyugati ügynöki központok működése kapcsán tendenciaként megfogalmazódott, hogy azok egyre ritkábban folytattak összeköttetéseket a keleti blokk országainak területéről, így vélhetően más összeköttetési csatornákat is felhasználtak. Ebben az időszakban folytatódott a gyorsadó-berendezések térhódítása is, valamint az ún. távbeszélő üzemmód felhasználása (mind az egyoldalú, mind a kétoldalú adásoknál).

Az 1972-ben tartott nemzetközi tanácskozáson elhangzottak alapján az NDK szervei az 1968-1971 közötti időszakban 19 egyoldalú adást vevő ügynököt tartóztattak le, azonban - mint a tanácskozón részt vett magyar delegáció jelentése[111] is megjegyzi - nem derült ki, hogy a „rádióadások

[110] A Magyar Népköztársaság Belügyminiszter-helyettesének a Koordinációs Központ vezetője által küldött 1965. évi Koordinációs Központ beszámoló, ÁBTL 1.11.8. 98-42-11/69 (66), K/140/1966.
[111] ÁBTL 1.11.8. 12 doboz. 99-62/3/72. Jelentés

vételén túl milyen szerepe volt az NDK Állambiztonsági Minisztériuma Rádióelhárító Szolgálatának az egyoldalú adást vevő ügynökök felderítésében, és leleplezésében"[112]. Az egyes ügyek realizálása érdekében a rádióelhárító szolgálatok több tagországban is szoros együttműködést alakítottak ki az állambiztonság egyéb operatív szerveivel is. Tény, az is, hogy a rádióelhárító szolgálatok szakmai munkája egyes esetekben más operatív területen felmerülő ügyekhez kapcsolódóan került előtérbe, a táviratok megfejtésének, a korábbi táviratok ügynökhöz való tartozása vizsgálatának, valamint az esetlegesen lefoglalt eszközök rendeltetésének megállapítása feladataiban. Ezirányú pontos számadatokat az ÁBTL jelzett tételszám alatti, Koordinációs Központhoz kapcsolódó nemzetközi vonatkozású irataiban - a kezdeti időszak viszonyait áttekintő beszámolók kivételével - nem találtunk.

IX. Az együttműködés vége

Az 1980-as évek időszaka a korábban stabilan működő koordinációs együttműködés szervezetében is számos változást hozott. A technikai környezet fejlődése, a politikai-társadalmi átalakulás, vagy akár az ellenségként kezelt nyugati szolgálatokhoz köthető rádióforgalmazások rádiós sávtartománybeli vélt elmozdulása mind-mind ide sorolhatóak.

Az 1980-as évek végére az együttműködő szolgálatok egyre intenzívebben érzékelték a környezetükben jelentkező technikai – technológiai fejlődés hatásait. A különböző kommunikációs eszközök széles körben kezdtek elterjedni a társadalom civil szereplői (gazdasági és társadalmi szervezetek, magánszemélyek) között. Új szolgáltatások és eszközök jelentek meg, amelyek már a társadalom szélesebb rétegei számára váltak elérhetővé. A magyar szolgálat is nyomon követte ezen változásokat, többek között a CB eszközök terjedését, vagy akár a hazai rádióamatőrök körében terjedő új adásmódokat. Az évtized végén hazánkban már több mint 150 ezer rádióengedéllyel és több mint 10 ezerre becsült, engedéllyel nem rendelkező hírközlő berendezés üzemelt.

[112] Ugyanez a magyar jelentés jegyzi meg továbbá azt is, hogy „az elmúlt 5 évben sem derítettek fel az együttműködő rádióelhárító szolgálatok ellenséges ügynöki rádióadást az együttműködő" országok területén.

Az éttekintett ÁBTL levéltári anyagai 1989-ig adnak betekintést az együttműködésbe, amely tágan értelmezett időszaka a Koordinációs Apparátus működésének legutolsó időszakát jelentette. A BM III/5. Osztály 1989. évi összefoglaló jelentése alapján a magyar rádióelhárítás még teljesítette az együttműködéshez kapcsolódó kötelezettségeit a rendelkezésére álló, MINERAL fejlesztési terv keretében kifejlesztett eszközrendszerrel. A vonatkozó dokumentumok alapján látható azonban az is, hogy a rádiófelderítő, iránymérő, rögzítő és technikai értékelő eszközrendszerek és eszközpark egyre elavultabbá vált. A berendezések több mint 70%-a húsz évnél volt idősebb, különösen érintve az rövidhullámú sávtartomány ellenőrzési lehetőségeit. Habár 1989. június 18-án a Miniszterhelyettesi Értekezlet még állást foglalt a rekonstrukció szükségességéről, az anyagi források korlátozottsága miatt az elképzelések megvalósítása elmaradt. Egyre nagyobb gondot jelentett az üzemeltetés kérdése is, hiszen a szükséges alkatrészek külföldi gyártásának nagy részét beszüntették, hazai pótlásuk pedig nem volt megoldott. Hasonló helyzettel szembesültek a Koordinációs Apparátus egyéb rádióelhárító szolgálatainál is.

Az Apparátustól érkezett információk új „nyugati" közlekedési és kereskedelmi célú műholdas telekommunikációs rendszer kiépítését jelezték, valamint beszámoltak arról, hogy folyamatosan változnak a rádiós ügynöki tevékenységhez köthető sajátosságok és eszközrendszerek. Az akkori értékelés szerint a rövidhullámú sávtartomány már vesztett meghatározó szerepéből, és következtetésként az ellenséges rádiós ügynökségekhez tartozók más (elsősorban műholdas összeköttetési) rendszerek alkalmazására való áttérését feltételezték. A változó külső környezetre reagálva új szakmai javaslatok is születtek. Ilyen volt az együttműködő szolgálatok vezetőinek 1989. elején[113] Prágában megtartott tanácskozásán a magyar fél által felvetett javaslat is egy új módszer bevezetésére, amely alkalmazkodik az ún. operatív rádiós helyzethez, valamint figyelembe veszi a rövidhullámú technikai eszközrendszer állapotát és hatékonyságának javítási lehetőségeit. Az elképzeléseket a Koordinációs Apparátus vezetőjének 1989. év végi budapesti látogatásán részleteiben is megvitatták.

A magyar rádióelhárító szolgálat akkori éves tevékenységeit értékelő beszámolókat áttekintve az 1985. évi tevékenységét értékelő beszámoló-

[113] 1989. március 13-17. között Prágában a KA keretében tanácskozást tartottak az együttműködő RESZ-ek vezetői - forrás: ÁBTL 1.11.1. III/5. Osztály éves jelentés

ban[114] például vizsgálták a rádiós helyzet legfontosabb jellemzőit, amelyek azt mutatták, hogy az ellenséges hírszerző szolgálatok a rövidhullámú sávtartományt (már csak főként) az ügynökeik tevékenységének irányítására, rejtjeles információk továbbítására használják fel. Továbbra is jellemző volt a gyorsadások használata, a rádióösszeköttetések megbízhatóságának és titkosságának fokozási igénye. Az év során (1985) az ügynöki, illetve ügynökgyanús adások felderítési feladatai kapcsán a rövidhullámú sávtartományban az együttműködő szolgálatok Magyarországra például még 68 rádióadást mértek, amelyek hovatartozását azonban nem sikerült megállapítani[115].

Habár a technikai eszközrendszer az időszakban a MINERAL-2 állapotát tükrözte a Koordinációs Apparátus még az évtized végén is jelentős technikai – operatív képességekkel rendelkezett. Példaként az ún. távoliránymérési (rövidhullámú sávtartomány) terület említhető, amely részterületen az 1980-as évek közepén az együttműködő rádióelhárító szolgálatoknál húsz különböző földrajzi helyszínen telepített iránymérő állomás állt rendelkezésre (ebből három állomás Magyarországon). A magyar szolgálat szakmai képességeire a gyorsadások (NRITA) iránymérési vezénylésteljesítése utalhat, amely téren a három magyar iránymérő állomás a nemzetközi rangsorban az 1., 3., és a 4. helyen szerepelt[116].

Az Apparátustól kapott adatok is alátámasztották a rövidhullámú sávtartomány felhasználása érintő tendenciát (miszerint annak alkalmazása az egyoldalú, a rádióközpontok ügynökeik részére sugárzott rádióadásai tekintetében volt továbbra is számottevő) azonban már előtérbe kerültek az URH sávtartomány köthető ellenőrzési feladatok, és a vonatkozó eszközrendszer korszerűsítésének igénye. A szolgálatok URH ellenőrző eszközrendszerrel történő felszerelése a MINERAL-3 terv keretében valósult volna meg, amely az elképzelések szerint további, több mint tíz évre kitekintve szándékozott korszerű, az ügynöki célú rádióösszeköttetések terén a lokális és a műholdas kommunikációs szegmens oldaláról jelentkező technikai kihívásoknak megfelelni.[117] Az együttműködést érintő átfogó,

[114] ÁBTL 1.11.1. 98-141/86. BM III/5. Osztály - Beszámoló az 1985-ben végzett munkáról, és az 1986. évi főbb feladatokról
[115] ÁBTL 1.11.1. 98-141/86. BM III/5. Osztály - Beszámoló az 1985-ben végzett munkáról, és az 1986. évi főbb feladatokról
[116] Uo.
[117] ÁBTL 1.11.8. 16 doboz 98-126/20/2/87. Tervezet: Az együttműködő biztonsági szervek RESZ-einek új technikával való felszerelésének és a rádióelhárítás problémáival fog-

nemzetközi szinten megvalósítandó terv végrehajtása azonban már elmaradt. A rádiós operatív helyzet megváltozása miatt az URH sáv ellenőrzésének feladatai - habár már korábban sem volt ismeretlen – hazánkban az 1980-as évek második felétől erősödtek fel, amely kapcsán feladatként jelentkezett a vonatkozó elképzelések, javaslatok Miniszterhelyettesi Értekezlet elé terjesztése[118]. Igaz, az évtized végén történtek kisebb lépések az URH technikai eszközök beszerzésére (URH rádiófelderítő és ellenőrző rendszer[119]), amely azonban kiépítettségében még nem biztosította a szakterület által megfogalmazott szakmai elvárásokat. Mindezek ellenére Magyarországon „az URH felderítő munka az 1980-as években, ha szerény körülmények között is, de elkezdődött, vegyes összetételű, rendszerbe nem szervezhető, zömében hazai gyártmányú ML, kisebb részt külföldi FRG vevőkkel"[120].

A Koordinációs Apparátus 1989-es évi Intézkedési tervében szereplő, a rádióelhárító munka tökéletesítésére, az operativitás növelésével kapcsolatos anyagokra még történt hivatkozás a miniszterhelyettes részére felterjesztett BM III/5. Osztály 1989. évi munkatervében[121]. A munkaterv részletezi az Apparátushoz köthető, tervezett feladatok végrehajtásának ütemezését is, amely jelzi, hogy még aktív szakmai - technikai együttműködés folyt. A tudományos – kutató munkák kapcsán még több folyamatban lévő téma ütemezése jelent meg, így például a METEOR fn. téma (amely a dinamikusan irányítható RH és URH sávú rádiófigyelő és iránymérő rendszer létrehozására irányult), a KANAREJKA fn. téma (amely a mikroszámítógépes technika alkalmazásával létrehozott ügynöki rádióösszeköttetések felderítési lehetőségeinek kutatására vonatkozott), az OR-88 technikai elemző eszközkomplexum felhasználói kiképzése, az ügynöki összeköttetések fejlődési irányait vizsgáló RADUGA fn. téma, vagy akár a TISZA-U és TISZA-S rögzítő rendszerek fejlesztésével kapcsolatos feladatok.

Fenti változásokat jól tükrözik az együttműködés fennállásának időszakában megtartott kibővített tanácskozás (KA XVIII. Tanácskozása, 1987, Berlin)[122] anyagai is. A MINERAL-3 projekt keretében a technikai fejlődés, a kapcsolódó kutatási-fejlesztési feladatok folytatása, a Koordinációs Apparátus Alapszabályának újraszerkesztése és módosítása, vagyis összességében az együttműködés további elmélyítésének szándéka látható viszont a tanácskozás dokumentumaiból. Mindeközben, a korábbiaknál talán még erőteljesebben teret kapott a gazdasági szempontok figyelembevételének követelménye, amely a XVIII. Tanácskozás megnyitójához kapcsolódó egyik felszólalásban is megjelent[123]. A fejlesztések „valamennyi fázisában és szakaszában egyesíteni kell a gazdasági kritériumokat a biztonság biztosításának követelményeivel. [...] Együtt kell kifejleszteni, gyártani és alkalmazni azokat az eszközöket, amelyek országaink számára ... nagy hasznot hoznak, és ezzel a legnagyobb értéket jelentik ...". [124]

A változások sorában nem hagyható figyelmen kívül a legfontosabb tényező, a külső környezetben végbement változást, a bipoláris rendszer megszűnése. A demokratikus berendezkedés, a rendszerváltozással párhuzamosan módosuló biztonsági érdekek, és a nemzetbiztonsági szolgálatok létrejötte a rádióelhárítás (majd rádióforgalom ellenőrzés) feladatrendszerét is alapjaiban megváltoztatta. Mindez a későbbiekben - a Koordináció megszűnését követően - a hazai ellenőrző rendszer rekonstrukciójának a korábbiaktól eltérő szemléletű újragondolását tette szükségessé.

Az együttműködés végét keresve az áttekintett (1989-ig vizsgált) tételszámú ÁBTL levéltári anyagokban, annak dokumentum formában történő lezárását nem találtuk. Az adott nemzetközi együttműködésben érintett korábbi szakemberekkel, vezetőkkel folytatott személyes beszélgetések, valamint már publikált anyagok alapján a 35 évig tartó „Koordináció" 1990-ben szűnt meg, amikor is „a világban és hazánkban is bekövetkezett társadalompolitikai változások következtében a Koordinációs Apparátus feloszlott.[125]".

lalkozó tudományos-kutató, kísérleti – konstrukciós munkák végzésének terve (MIERAL-3), Fordítás orosz nyelvről.

118 ÁBTL 1.11.1. 98-455/1987. Intézkedési Terv

119 1988. május 03-i Miniszterhelyettesi Értekezlet döntése alapján kezdték meg az URH rádióelhárító rendszer koncepciójának végrehajtását.

120 OPAUSZKI Pál – VÖRÖS József: Rádióforgalom-ellenőrzés, p. 416.

121 ÁBTL 1.11.1. 98-77/1989. Munkaterv

122 ÁBTL 1.11.8. 17. doboz 98-126/20/1/87. Jegyzőkönyv a rádióelhárító munka területének koordinálását végző európai szocialista országok együttműködő biztonsági szervei delegációinak XVIII. Tanácskozásáról. Berlin 1987.

123 ÁBTL., 1.11.8. 17. doboz 98-126/18/87. A Koordinációs Apparátus beszámoló jelentése az együttműködő állambiztonsági szervek Rádióelhárító Szolgálatai 1983-1987 között végzett együttes munkájáról és a XVII. Tanácskozás határozatainak végrehajtásáról.

124 ÁBTL 1.11.8. 17. doboz 98-126/18/1/87.

125 OPAUSZKI Pál – VÖRÖS József: Rádióforgalom-ellenőrzés, p. 416.

A Koordinációs Központ felépítése (szerk. szerzők)

Titkárság			1. szektor (operatív)			2. szektor (műszaki)			3. szektor (összeköttetés)		
	fő			fő			fő			fő	
vezető	1	Szovjetunió	vezető	1	Szovjetunió	vezető	1	Szovjetunió	vezető	1	Lengyel Népköztársaság
admin. vezető	1	Szovjetunió	Vezető-helyettes	1	Csehszlovák Szocialista Köztársaság	Vezető-helyettes	1	Román Népköztársaság	Vezető-helyettes	1	Lengyel Népköztársaság
rejtjelző	1	Lengyel Népköztársaság	mérnök	1	Szovjetunió	főmérnök	2	Lengyel Népköztársaság - Csehszlovák Szocialista Köztársaság	távírász	4	Lengyel Népköztársaság
fordító	1	Lengyel Népköztársaság	Instrukt.	2	Szovjetunió	mérnök	1	Szovjetunió	technikus	6	Lengyel Népköztársaság
Gépkocsi-vezető	4	Lengyel Népköztársaság	értékelő	6	tagországok						

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: A Baba utcai egykori objektum napjainkban 11
2. ábra: Korabeli iránymérő állomás 45
3. ábra: SZOSZNA F3 iránymérő - antennarendszer 45
4. ábra: OBZOR- kétcsatornás vevő 46
5. ábra: PAMJATY félautomata felderítő munkahely 47
6. ábra: PAMJATY „számítógép" részegység 49
7. ábra: PAMJATY munkahely (vevőegység, rögzítő egység, számítógépegység) 50
8. ábra: SZOSZNA F3 iránymérő indikátor 50
9. ábra: Technikai elemző munkahely 51
10. ábra: Ún. előelemző munkahely 52
11. ábra: SZOSZNA-F3 iránymérő vezérlőpult (FREGAT eszközzel) 55
12. ábra: SZOSZNA F3 részegység 55
13. ábra. SZOSZNA F3 részegység 56
14. ábra: Tisza rögzítő 56
15. ábra: ML-400 vevő 57
16. ábra: ML-vevő 58
17. ábra: ML vevő 61

Felhasznált irodalom és források

- BIKKI István: A titkos operatív technikai rendszabályok és módszerek, valamint a K-ellenőrzés alkalmazására vonatkozó szabályok 1945–1990 között. Betekintő 2010/1.
- BORVENDÉG Zsuzsanna: A BM II/16. Osztályának (Rádióelhárítás) története és szervezeti felépítése 1945–1962 között - Betekintő 2012/4. szám, http://www.betekinto.hu/ letöltve: 2013.02.20.
- GYARMATI György: A magyar humán hírszerzés átnyergelése a (mostoha)testvéri technikára. Betekintő 2012/1. szám. http://www.betekinto.hu/ letöltve: 2013.02.20.
- DOBÁK Imre: Betekintés az állambiztonság 1960-70-es évei nemzetközi technikai kutatás-fejlesztési folyamatainak szerkezetébe. Hadmérnök VIII. évf.: (1. szám) pp. 319-327.
- KRAHULCSÁN Zsolt: KGB és III. Főcsoportfőnökség: egy kapcsolat vége...(?) (A szovjet-magyar állambiztonsági együttműködés szabályozása 1989-ben), Betekintő, 2007/4. szám, http://www.betekinto.hu/ letöltve: 2013.02.10.
- MÜLLER Rolf: Az operatív technikai osztály, 1956-1962, Betekintő 2011/3,
- MÜLLER Rolf – Takács Tibor (szerk.): Szigorúan titkos, A magyar állambiztonsági szervek munkabeszámolói. L'Harmattan kiadó, Budapest, 2010.
- MÜLLER Rolf: Az operatív technika alkalmazása és szervezeti keretei a politikai rendőrségen (1945-1962), In: Szakszolgálat Magyarországon, Budapest, 2012. NBSZ
- BM III. Főcsoportfőnökség ügyrendje, 10-1837/1967. (letöltve:2013.02.20.) http://www.abtl.hu/sites/default/files/pdf/forrasok/iii_ugyrend_1967.pdf
- IMRE L. – A hadászati rádiófelderítés a hidegháború éveiben 1946-1990. Felderítő Szemle, 2008. nov. VII. Évfolyam, MK KFH, Budapest
- OPAUSZKI Pál - VÖRÖS József: Rádióforgalom-ellenőrzés. In.: Szakszolgálat Magyarországon, avagy tanulmányok a hírszerzés és titkatgyűjtés világából (1785–2011). Csóka F. (főszerk.). Budapest, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat, 2012. pp. 411-417.
- PÁSZKA Tibor: Szükség van-e a rádióelektronikai felderítésre? Felderítő Szemle, 2008. nov. VII. Évfolyam, MK KFH, Budapest
- VÁRHEGYI István: A magyar rádiófelderítés működése a hidegháború éveiben 1945-1990. Felderítő Szemle, 2004. jún. III/2. szám, MK KFH, Budapest

ÁBTL iratok

- ÁBTL 4.1. A-3036 Állambiztonsági értelmező kéziszótár
- ÁBTL 4.1. A-3168/1-5 (13-68/240/84) Állambiztonsági (Szolgálati) Ismeretek, 1984.
- ÁBTL 1.6. II/16. Osztály (Rádiófelderítés) iratai – Koordinációs Csoport üléseinek (I-VII) jegyzőkönyvei és mellékletei.
- ÁBTL 1.6. RESZ -0024-20/9-55., (118-192/1967) Alakuló ülés jegyzőkönyve és mellékletei
- ÁBTL 1.6. 92-1954/56. Jegyzőkönyv a Koordinációs Csoport első üléséről.1956. március 27-31.
- ÁBTL 1.6. 92-553/56. Jegyzőkönyv a Koordinációs Csoport első üléséről. 1956. január 17-21.
- ÁBTL 1.6. 92-1954/56. Jegyzőkönyv a Koordinációs Csoport első üléséről. 1956. március 27-31.
- ÁBTL 1.6. K-270 A Koordinációs Központ III. ülésének jegyzőkönyve.1956. május 30-31.
- ÁBTL 1.6. (K-361.) A Koordinációs Központ IV. ülésének jegyzőkönyve, 1956. szeptember 24-27.
- ÁBTL 1.6. K-41/1957. A Koordinációs Központ V. ülésének jegyzőkönyve. 1957. június 24-25.
- ÁBTL 1.6. 377/128/1958. (K/30.) VII. ülés Jegyzőkönyve. 1958. február 18-21.
- ÁBTL 1.6. 5-597/1958. (377/624-58) K/119. Jegyzőkönyv az 1958. augusztus 12-15. között Bukarestben tartott Koordinációs Központ VIII. üléséről.
- ÁBTL 1.6. 60-1204/60. Jegyzőkönyv a Szovjetunió és a szocialista országok Koordinációs Központjának X. üléséről. 1960. május 30 – június 2.

- ÁBTL 1.11.8. Jelentés a Koordinációs Központ XII. kibővített értekezletéről (1967.)
- ÁBTL 1.11.8. 99-3035-3/67 (K-126/67) Kivonat a KA XII. kibővített értekezletének jegyzőkönyvéből
- ÁBTL 1.11.8. 99-693-136/64 Beszámoló a rövid ideig tartó gyorsadással dolgozó ellenséges ügynökséggel folytatott harc fokozásának feladatairól.
- ÁBTL 1.11.8. OT-00202/3K-72, Kivonat a KA XIII. Kibővített Tanácskozásának jegyzőkönyvéből
- ÁBTL 1.11.8. 99-3035/8/67. Jelentés a KK XII. Kibővített üléséről, 1967
- ÁBTL 1.11.8. 99-3035/2/67. A KK XII. kibővített üléséről szóló beszámolók, Hozzászólások
- ÁBTL 1.11.8. Koordinációs Központ - XII. Ülés Jegyzőkönyve
- ÁBTL 1.11.8. 99/693-157/67 (K-133/67.) „Felsorolás" c. anyag (...kishatósugarú ügynöki rádióösszeköttetések és az ügynöki rádióközpontok egyoldalú adásainak vételével foglalkozó személyek felderítésére felhasználható műszaki eszközökről – fn. Jantár)
- ÁBTL 1.11.8. XIII Értekezlet anyagai, 3. sz. Feljegyzés
- ÁBTL 1.11.8. 99-62/3/72. Jelentés 4. o.
- ÁBTL 1.11.8. 36-4-95/1978. Együttműködő RESZ-vezetők tanácskozása 1978. április. 11-14. Bp. K016
- ÁBTL 1.11.8. 98-22-3/4/79.
- ÁBTL 1.11.8. 36-4-17/2/1984. Jelentés, valamint a 98-538/1/1984. sz. Munkajegyzőkönyv
- ÁBTL 1.11.8. 98-126/20/1/87. Jegyzőkönyv a rádióelhárító munka területének koordinálását végző európai szocialista országok együttműködő biztonsági szervei delegációinak XVIII. Tanácskozásáról. Berlin, 1987.
- ÁBTL 1.11.8. 98-13-4/75. A Koordinációs Apparátus vezetője által a Magyar Népköztársaság Belügyminiszter-helyettese részére megküldött, az együttműködő RESZ-ek 1973-1975. éves időszakban végzett együttes munkájáról és a Koordinációs Apparátus tevékenységéről szóló beszámoló. (Prága, 1975. VII. 28.)
- ÁBTL, Mineral fn. fejlesztési terv és rekonstrukciós leírás (1967.)
- ÁBTL 1.11.8., 98-42-11/69 (66), K/140/1966.
- ÁBTL 1.11.8. Jelentés a Koordinációs Központ XII. kibővített értekezletéről (Berlin, 1967. november 20-25.)

- ÁBTL 1.11.8. 36-4-12/1/67. (71-332/72.) Beszámolók (XII. ülés)
- ÁBTL 1.11.8. 98-118/72. Jelentés a III/5. Osztály 1972. évben végzett munkájáról
- ÁBTL 1.11.8. 98-4-5/74. Jelentés a III/5. Osztály éves munkájáról
- ÁBTL 1.11.8. 89-26-14/75. 1975 jún. 17-21., jegyzőkönyv tanácskozásról,
- ÁBTL 1.11.8. 143-55/31/78. Magyarázó Feljegyzés, a tudományos kutatómunkák közös perspektivikus tervéhez (MINERÁL-2 fn.), Tervezet
- ÁBTL 1.11.8. 98-118/72. Jelentés a III/5. Osztály 1972. évben végzett munkájáról
- ÁBTL 1.11.8. 98-4-3/76.
- ÁBTL 1.11.8. 98-21-12/79. (K-254) Beszámoló az együttműködő Rádióelhárító Szolgálatok és a KA 1978. évi közös munkájáról – fordítás orosz nyelvről. Prága, 1979. június 11.
- ÁBTL 1.11.8. 98-21-17/1979. Jelentés az MSZMP XI. Kongresszus utasításából a BM III/5. Osztályra háruló feladatok végrehajtásáról.
- ÁBTL 1.11.8. 98-13-3/1/78. Az együttműködő rádióelhárító szolgálatok és a Koordinációs Apparátus 1977. évi közös munkájáról szóló beszámoló – fordítás orosz nyelvről
- ÁBTL 1.11.8. 98-15-8/2/78. A LOTUSZ automata iránymérő berendezése biztosítja a hagyományos és gyorsadások hallás utáni vételét a SZOSZNA-F3 antenna tápvonal rendszerének sávjában (működési lehetőség 2-32 MHz)
- ÁBTL 1.11.8. 98-13-3/1/78.
- ÁBTL 1.11.8. 36-4-95/1978. (K016) Együttműködő RESZ-vezetők tanácskozása. Budapest, 1978. okt. 11-14.
- ÁBTL 1.11.8. 98-22-3/4/79. A KA részletes beszámoló tervezete a „tudományos kutató munkák általános perspektivikus tervének tervezetéről" (MINERÁL-2 fn.) XVI. Értekezlet 2. napirendi pontjához.
- ÁBTL 1.11.8. 98-22-3/4/79. A RESZ-vezetőinek XVI. Tanácskozására történő felkészüléshez a KA által küldött előadás tézisei és határozat tervezetek
- ÁBTL 1.11.8. 98-22-3/80. Jegyzőkönyv, rádióelhárító munka területén koordinálást végző európai szocialista országok együttműködő állambiztonsági szervei rádióelhárító szolgálatai vezetőinek

XVI. Tanácskozásáról. (Moszkva, 1979. október 22-26.) – fordítás orosz nyelvről

- ÁBTL 1.11.8. 99-693-141/64, K/234/64. Rádióellenőrző Szolgálatok Koordinációs értekezletéről készült beszámoló. 1964.
- ÁBTL 1.11.8. 98-16-104/72. Felterjesztés a Koordinációs Apparátus XIII. Kibővített Értekezlet számára készített Beszámoló Jelentés lefordított példányáról.
- ÁBTL 1.11.8. 99-62/3/72. Jelentés
- ÁBTL 1.11.8. 98-126/20/2/87. Tervezet: Az együttműködő biztonsági szervek RESZ-einek új technikával való felszerelésének és a rádióelhárítás problémáival foglalkozó tudományos-kutató, kísérleti-konstrukciós munkák végzésének terve (MIERAL-3). Fordítás orosz nyelvről.
- ÁBTL 1.11.8. 98-126/20/1/87. Jegyzőkönyv a rádióelhárító munka területének koordinálását végző európai szocialista országok együttműködő biztonsági szervei delegációinak XVIII. Tanácskozásáról. Berlin, 1987.
- ÁBTL. 1.11.8. 98-126/18/87. A Koordinációs Apparátus beszámoló jelentése az együttműködő állambiztonsági szervek Rádióelhárító Szolgálatai 1983-1987 között végzett együttes munkájáról és a XVII. Tanácskozás határozatainak végrehajtásáról.
- ÁBTL 1.11.8. 98-126/18/1/87.
- ÁBTL 1.11.1. (98-291/85) BM III/5. Osztály által a BM III. Főcsoportfőnök első helyettesének készített felterjesztés. Felterjesztett anyag: BM III/5. Osztály (Rádióelhárítás) ideiglenes ügyrendje.
- ÁBTL. 1.11.1. 98-141/86. BM III/5. Osztály - Beszámoló az 1985-ben végzett munkáról és az 1986. évi főbb feladatokról
- ÁBTL 1.11.1. 98-141/86. BM III/5. Osztály - Beszámoló az 1985-ben végzett munkáról és az 1986. évi főbb feladatokról
- ÁBTL 1.11.1. 98-455/1987. Intézkedési Terv

Nemzeti Fejlesztési Ügynökség
www.ujszechenyiterv.gov.hu
06 40 638 638

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

X 206166

